

Thomas Olsbakk

Kosovos integrasjonsprosess i EU

EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo
gjennom EULEX

Masteroppgave i Statsvitenskap

Veileder: Pieter De Wilde

Juni 2023

Thomas Olsbakk

Kosovos integrasjonsprosess i EU

EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo gjennom
EULEX

Masteroppgave i Statsvitenskap
Veileder: Pieter De Wilde
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Forord

En spennende og lærerik tid med å skrive masteroppgave om Kosovo er over og markerer avslutningen på min akademiske reise innenfor fagfeltet statsvitenskap. Nå er det opp til meg selv å ta i bruk livserfaringene og kompetansen jeg har fått gjennom mine fem år som student, hvor jeg har lært meg viktigheten av å være nysgjerrig og utfordre meg selv.

Jeg ønsker å takke alle kollektiv jeg har bodd med i mine fem år som student fra Kristiansand i sør til Trondheim i nord. Dere har gitt meg mye hverdagsglede, motivasjon og livet en større mening. Takk til alle jeg har møtt på veien og vennskapene som har blitt skapt i min studietid. Jeg føler meg heldig som har blitt kjent med en blomsterbukett av så mange flotte mennesker som har vært med på å forme meg til det mennesket jeg er i dag!

Takk til klippen i mitt liv – Hanan, for at du alltid stiller opp for meg og at du er den du er!

Takk til min Balkan-pregede kollokviegruppe fra bachelortiden min i Kristiansand, som viste og ga meg stor interesse for Balkan og dets kultur!

Videre vil jeg takke veilederen min Pieter de Wilde. Du har vært en god motivator og vist mye tålmodighet og støtte overfor arbeidet mitt med masteroppgaven.

Takk også til familien for å alltid hatt troen på meg og onkel «Kjekke Kjell» for korrekturlesing av masteroppgaven. Ditt flotte vokabular og innspill er alltid verdifulle!

Takk til den norske ambassaden i Prishtinë -Kosovë for nyttig informasjon og muligheten til å komme kontakt med aktuelle informanter i Kosovo og Utenriksdepartementet. Tusen takk til spesialrepresentant for Vest-Balkan Arne Sannes Bjørnstad i UD for verdifull og nyttig innsikt om Kosovo og Vest-Balkan. Du ga meg ny giv og inspirasjon til arbeidet mitt med masteroppgaven om Kosovo. Takk til Kari Osland i NUPI for empirisk bidrag til oppgaven. Takk til arbeidsgiveren min OsloMet og alle kollegaer for at jeg har fått jobbe deltid hos dere ved siden av mine studier. OsloMet har gitt meg muligheten til å utvikle meg til selv og vokse til å bli et mer selvstendig menneske.

Thomas Olsbakk

Trondheim, juni 2023

Sammendrag

EU lanserte i 2008 sitt største sivile oppdrag noensinne i Kosovo kalt EULEX. Oppdraget er en rettsstatsmisjon med den hensikt å bygge opp og styrke rettsstaten til Kosovo i henhold til europeiske standarder. Misjonen er i tillegg et viktig steg for Kosovo sin integrasjonsprosess i EU for et eventuelt fremtidig medlemskap i unionen.

Oppgavens problemstilling spør om EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX har vært en suksess. For å bedre kunne besvare problemstillingen har oppgaven brukt teorien om europeisering. Teorien forstås i denne oppgaven som EUs påvirkning på nasjonalstaten, hvor tilnærmingen ovenfra-ned benyttes. Vi ser tydelig i oppgaven at europeiseringen fra EU er omfattende og omhandler flere områder enn EULEX. Vi finner her flere viktige avtaler mellom EU og Kosovo og EU-ledede forhandlinger mellom Kosovo og Serbia som har bidratt til en normalisering i forholdet mellom de to landene. Oppgaven tar for seg begrepet suksess og definerer suksess som et resultat eller en prosess.

Funnene i oppgaven forteller oss at EULEX har hatt en langsom, men positiv utvikling hvor rettsstaten har blitt styrket og forbedret siden misjonen startet i 2008. EULEX kan derfor ses på som en betinget suksess sett fra et prosessperspektiv. Oppdraget har imidlertid møtt på store utfordringer hvor tilliten blant lokalbefolkningen og urolighetene nord i Kosovo har vært sentrale utfordringer. Et viktig funn i oppgaven er rapporten til FN fra 2011 som har kartlagt korrupsjonen i Kosovo. Rapporten viser at de offentlige tjenestemennene som mottar flest bestiktelser i Kosovo er leger med 42% (UNODC, 2011). I EUs kamp mot korrupsjon er det EULEX som får betydelig støtte mens helsevesenet i Kosovo er underfinansiert.

Oppgavens første forskningsspørsmål tar for seg de fem medlemslandene i EU: Spania, Hellas, Kypros, Slovakia og Romania som ikke anerkjenner Kosovo som en selvstendig stat. Oppgaven viser at de likevel er delaktig i EULEX sitt oppdrag i Kosovo. Dette skyldes i all hovedsak at EULEX anses som statusnøytralt.

Oppgavens andre forskningsspørsmål viser at Norge har vært en viktig bidragsyter til Kosovo siden FN begynte administrasjonen av landet i 1999 og EUs overtagelse i 2008. Hoveddelen av Norges bistandsmidler til Kosovo siden 2008 har gått til EULEX. Norges støtte har vært stabil og har i perioder med negativ utvikling økt til EULEX.

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	4
PROBLEMSTILLING OG AVGRENSING	5
AKTUALISERING.....	6
TIDLIGERE FORSKNING	6
OPPGAVERNS OPPBYGNING.....	8
TEORI	8
BEGREPSAVKLARING EUROPEISERING	10
OPPGAVERNS DEFINISJON AV EUROPEISERING	12
TILNÆRMINGER TIL EUROPEISERING	12
OPPGAVERNS TILNÆRMING TIL EUROPEISERING.....	14
HVORDAN SUKSESS DEFINERES I OPPGAVEN	15
METODE.....	17
FORSKNINGSDESIGN.....	18
ONTOLOGISKE OG EPISTEMOLOGISKE ANTAKELSER	19
BEGREPSVALIDITET OG OPERASJONALISERING	21
RELABILITET OG VALIDITET.....	21
INNSAMLING AV DATA	22
KILDEKRITIKK OG FORSKNINGSETIKK.....	22
KOSOVO.....	24
KOSOVOS HISTORISKE BAKGRUNN	24
KOSOVO BLIR SELVSTENDIG.....	28
<i>Politisk ustabilitet og regjeringsskriser</i>	29
KOSOVO I DAG	29
<i>Korrupsjon</i>	30
<i>Demografi</i>	31
<i>Økonomi</i>	32
EMPIRI	33
RETTSSTATEN I KOSOVO EN INTRODUKSJON	33
DEN EUROPEISKE UNIONS RETTSSTATSMISJON I KOSOVO - EULEX	34
NORGES ROLLE I KOSOVO GJENNOM EULEX.....	37
DRØFTING OG DISKUSJON.....	40
EUROPEISERING AV RETTSSTATEN KOSOVO	40
EULEX – EN OMDISKUTERT SUKSESS?	44
EN SAMLET EUROPEISK UNION OM KOSOVO OG EULEX?	50
<i>Spania</i>	51
<i>Slovakia</i>	53
<i>Romania</i>	53
<i>Hellas</i>	54
<i>Kypros</i>	55
NORMALISERINGEN MELLOM KOSOVO OG SERBIA.....	56
EVALUERING AV NORGES BISTAND TIL EULEX OG KOSOVO.....	59
KONKLUSJON	61
VIDERE FORSKNING.....	64
REFERANSELISTE	65
LITTERATUR OG VITENSKAPELIGE ARTIKLER.....	65
NETTSIDER OG OFFENTLIG DOKUMENTASJON	66

Innledning

Den europeiske unionen (EU) sine ekspansjoner i Øst-Europa (2004) og Sentral-Europa (2007) skapte i etterkant debatt og uenighet innad i unionen om hvorvidt landene i ekspansjonene egentlig var europeisert nok til å kunne bli medlem av unionen. De tidligere ekspansjonene i EU har medført at fremtiden til Vest-Balkan i en eventuelt ny europeisk ekspansjon har møtt mye diskusjon, debatt og uenighet innad i EU, da flere av de nye medlemslandene i ekspansjonene har ført en annen politikk enn det EU selv ønsker. Til tross for Vest-Balkan sin turbulente fortid, har regionen etter EU sitt toppmøte i 2003, ansett Vest-Balkan som potensielle nye medlemsland, hvor Kroatia ble regionens første medlem av unionen i 2013. Dette danner deler av bakgrunnen for min hovedproblemstilling for denne masteroppgaven: «Har EUs europeisering av Kosovo ved å bygge opp rettsstaten gjennom EULEX vært en suksess?»

Kosovo er et av flere land på Vest-Balkan som har uttrykt og vist sterk vilje til å bli medlem av EU. Kosovo er en ung stat som har stått overfor en rekke ulike utfordringer siden uavhengighetserklæringen i 2008. Uavhengighetserklæringen ble begynnelsen for EUs største sivile oppdrag – EULEX, som fikk oppdraget i å bygge opp og forbedre rettsstaten i Kosovo, samt bekjempe den omfattende korrupsjonen i landet. Kosovo er i dag preget av politisk ustabilitet, økonomiske utfordringer og en utfordrende historie med Serbia. Kosovo har i dag kun status som «et potensielt kandidat-land» til et EU-medlemskap, og var det siste landet på Vest-Balkan som formelt søkte om EU-medlemskap den 15 desember 2022. Veien til et fullverdig medlemskap i unionen er fortsatt lang for Kosovo. Det er fem EU-medlemsland som ikke har anerkjent Kosovo som en selvstendig stat, som gjør prosessen mer komplisert.

For at Kosovo skal bli medlem av unionen, har EU krevd at landet gjennomfører omfattende reformer på flere områder, inkludert rettsikkerhet, økonomi, korrupsjonsbekjempelse og normalisering av forholdet til Serbia. EU har imidlertid gitt Kosovo positive signaler og en omfattende støtte gjennom EULEX til reformprosessen for å bedre rettssystemet og bekjempe korrupsjonen i landet. Kosovo har gjort flere viktige fremskritt i riktig retning av EU-medlemskap, med god hjelp av både EU og Norge som har gitt finansiell og teknisk bistand til Kosovo siden 1999. Norge har tradisjonelt engasjert seg i multilaterale initiativer og fredsbevarende operasjoner og deler sådan flere av de samme verdiene og prinsippene som EU og EULEX fronter, deriblant demokrati og rettsstaten. Norge ser på opprettholdelsen av

stabilitet og fred i Kosovo-regionen som en sentral interesse, hvor EULEX spiller en helt sentral rolle.

Denne masteroppgaven ser på Kosovo sin integrasjonsprosess i EU i en casestudie av landet. Oppgaven på ser hvordan EU har påvirket Kosovo ved å bygge opp rettsstaten, og om dette har vært en suksess. Oppgaven tar for seg i tillegg flere utfordringer som Kosovo står ovenfor i forhold til EU. Interessen for å studere hvordan EU påvirker Kosovo har flere grunner. For det første er Kosovo verdens nest yngste land og et unikt land som har latt en annen utenlandsk institusjon bygge opp sin rettsstat. For det andre er ikke Kosovo et fullstendig anerkjent land, hvor i tillegg fem av EUs medlemsland ikke anerkjenner Kosovo som en selvstendig stat, som gjør tema i oppgaven enda mer interessant.

Problemstilling og avgrensing

Temaet for denne oppgaven retter søkelyset på EULEX som del av Kosovo sin integrasjonsprosess i EU. Oppgaven er relevant og dagsaktuell da Kosovo nå står ovenfor et stort veiskille i den internasjonale politikken. Her får Kosovo etter alt å dømme snart medlemskap i Forente Nasjoner, som følge av bedring i forholdet til nabolandet Serbia – en forhandlings prosess ledet av EU våren 2023. Et eventuelt medlemskap i FN for Kosovo vil medføre store positive endringer og holdninger til landet, hvor det kan tenkes at flere land i EU vil anerkjenne Kosovo som en suveren stat. Dette danner grunnlaget for problemstillingen jeg ønsker å forske på i denne oppgaven som er som følgende:

«Har EUs europeisering av Kosovo ved å bygge opp rettsstaten gjennom EULEX vært en suksess?»

Videre har jeg to operasjonaliseringer ut fra min hovedproblemstilling som lyder som følgende:

Hvordan har Norge gjennom EULEX bidratt til europeiseringen av rettsstaten i Kosovo?

Er den Europeiske unionen samlet om støtten til å bygge opp rettsstaten til Kosovo gjennom EULEX?

Avgrensninger i temaet er nødvendig, da dette er for omfattende for en masteroppgave på 30 studiepoeng. Hovedfokuset til oppgaven ligger i hvordan EU har europeisert rettsstaten i Kosovo og om dette har vært en suksess, og oppgaven er dermed avgrenset til å hovedsakelig fokusere på Den europeiske unions rettsstatsmisjon i Kosovo - også kalt EULEX, som foregikk fra 2008-d.d. De mest omfattende og relevante utfordringene som påvirker EULEX i Kosovo blir diskutert i oppgaven. Dette vil gi innsikt i utfordringene EU og Kosovo står overfor i landet med integrasjonsprosessen til EU.

Aktualisering

Masteroppgaven fokuserer på et viktig tema i den europeiske integrasjonsprosessen og analyserer EUs oppdrag med å bygge opp rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX. Det er kun knappe 25 år siden Kosovo-krigen brøt ut, som er den nest siste krigen i Europa. Hvor utfallet av krigen medførte at Kosovo ble kontinentets yngste selverklærte stat i 2008. Landet har siden bygget opp sin nye rettsstat med stor hjelp fra FN og EU gjennom EULEX.

Samtidig som denne oppgaven skrives, har det pågått viktige forhandlinger mellom Kosovo og Serbia i EU-ledede samtaler i Nord-Makedonia i mars i år. Dette er en oppfølging av tidligere samtaler i februar samme år, hvor Serbia og Kosovo ble enige om EUs ellevepunktsplan fra EU for å normalisere forholdet mellom de to landene, og føre dem nærmere et eventuelt medlemskap i unionen. Det viktigste punktet i avtalen er at Serbia ikke skal bidra til å blokkere Kosovo fra å bli medlem viktige internasjonale organer som bl.a. Forente Nasjoner, som har hindret Kosovo fra å juridisk være en suveren stat på et internasjonalt nivå (European Union External Action, 2023). I sluttskrivingen av denne oppgaven i juni 2023 har situasjonen i Kosovo blitt enda mer anspent, som vi kommer tilbake til i kapittelet om normaliseringen mellom Kosovo og Serbia.

Tidligere forskning

Kosovo er et verdensomtalt land, med en rik og unik historie både i senere og nyere tid. Allikevel er Kosovo lite forsket på i norsk sammenheng. Særlig innenfor mitt tema som omhandler EUs europeisering og rettsstatsbyggingen i Kosovo, som er EUs største sivile oppdrag i et annet land og et verdens unikt oppdrag. Lite forskning innebærer som regel forskningshull som gir denne masteroppgaven en mulighet til å tette eller gjøre noen av

forskningshullene mindre. Ved å skrive en oppgave som har forskningshull medfører et viktig ansvar for forfatteren til å fremstille sine funn på en opplysende og forståelig måte, samt basere sine funn og konklusjoner på empirisk materiale. Temaet i denne masteroppgaven berører også vanskelige problematikker og konflikter som ulike parter har et vidt ulikt syn på. Det er derfor viktig i denne oppgaven å se problemer og konflikter i et større nøytralt og objektivt perspektiv - og ikke minst ha evne til å se en konflikt fra to forskjellige sider når en konflikt omhandler to parter.

Det er som nevnt gjort lite forskning på Kosovo i norsk sammenheng, men det er allikevel skrevet noen masteroppgaver som i ulik grad er relevante for denne masteroppgaven. Den meste aktuelle sett fra et europeiseringsperspektiv er masteroppgaven til Lyra Lluka om «Europeanizing Kosovo? : role and impact of EU-funded non-governmental and civil society organizations (NGOs/CSOs) on policies and institutions of state-building» (Lluka, 2017). Oppgaven til Lluka (2017) ser på effekter av NGO/CSO i både politikimplementering og institusjonsbygging, ved å bruke europeisering som teori og Kosovo som case.

En annen aktuell masteroppgave er Linda Veseli sin oppgave om «Kosovo og EU: Utfordringer for Kosovos integrasjonsprosess» (Veseli, 2014). Oppgaven til Veseli har ikke noe teoretisk forankring, men skriver om flere aktuelle problematikker som denne masteroppgaven også skriver om. Veseli (2014) er bl.a. innom normaliseringen i forholdet mellom Kosovo og Serbia, Annerkjennelse av alle EUs medlemsland, og Kosovo sine interne utfordringer innenfor bl.a. rettsstaten.

Kosovo sin situasjon og utvikling er stadig under endring og mye har skjedd i både Kosovo og EU siden de tidligere masteroppgavene til Lluka (2017) og Veseli (2014) ble skrevet.

I en internasjonal sammenheng er det gjort vesentlig mer forskning på EULEX og EUs rolle i Kosovo som blir trukket frem senere i oppgaven. EU har spilt en sentral rolle i flere av de største forskningsprosjektene i landet gjennom Horizon 2020-programmet, som er EUs største forsknings- og innovasjonsprogram med fokus på forskning om sosiale, økonomiske og politiske forhold (European Commission, 2023a). EU har også støttet forskning om rettigheter og inkludering av minoriteter i Kosovo gjennom «The Instrument for Pre-accession Assistance (IPA)» (European Commission, 2023b).

Oppgavens oppbygning

Masteroppgaven er strukturert rundt åtte kapitteinndelinger, hvor teksten avrundes med en konklusjon for oppgaven. I det første kapittelet presenteres bakgrunnen for valg av tema, presentasjon av problemstilling, aktualisering og tidligere forskning av temaet. Oppgavens andre kapittel begynner med en introduksjon til teorien europeisering hvor begrepet og tilnærmingene til teorien blir definert og brukt til å besvare problemstillingen. Oppgavens tredje kapittel tar for seg det metodiske kapittelet hvor det fremgangsmåten til oppgaven blir redegjort for. Femte kapittel tar for seg Kosovos historiske bakgrunn og Kosovo sin situasjon i dag innenfor korrupsjon, demografi og økonomi som er sentrale elementer for problemstillingen. I sjette kapittel blir empirien gjort rede for hvor vi ser nærmere på rettsstaten i Kosovo, EULEX og hva Norges rolle er. I syvende kapittel blir de empiriske og teoretiske funnene brukt til å diskutere og drøfte, for å komme nærmere et svar på problemstillingen og oppgavens forskningsspørsmål. Til slutt avrundes masteroppgaven i kapittel åtte med en konklusjon og referanseliste.

I dette innledningskapittelet er forskningsspørsmålene og problemstillingen om EUs europeisering av Kosovo gjennom EULEX blitt presentert. Hvordan kan vi bedre forstå forskningsspørsmålet vårt gjennom teorien om europeisering? Vi skal deretter redegjøre for begrepet «suksess» og drøfte hva vår betydning av suksess er for å knytte dette opp mot vår problemstilling om EULEX var en suksess.

Teori

I dette kapittelet vil oppgavens teoretiske og analytiske rammeverk legges frem.

Problemstillingen for oppgaven er «Har EUs europeisering av Kosovo ved å bygge opp rettsstaten vært en suksess?» I denne oppgaven bruker jeg teorien om europeisering, som kort fortalt omhandler hvordan EU påvirker andre land. Teorien blir brukt som et hjelpemiddel for på en bedre måte kunne besvare min problemstilling og forskningsspørsmål.

I teorikapittelet vil det teoretiske rammeverket primært basere seg på tre litteraturbøker og en forskningsartikkel om europeisering. Dette for å få et bredere spekter av litteraturen om europeisering som er innenfor både norsk og internasjonal forskning, hvor man bruker teorier innenfor europeisering til å forklare bl.a. ulike synspunkter, perspektiver og forskningsspørsmål.

Den første boken er «EU mellomstatlig samarbeid og politisk system» (Claes & Førland, 2020). Boken tar for seg bl.a. hvorfor Unionen ble opprettet, og hva har drevet europeiske land til nye integrasjonsskritt, og hvorfor vil stadig flere land være med i Unionen. Den andre boken er «Europeisk integrasjon og regional endring» (Grindheim & Trondal, 2007). I boken er søkelyset på det regionale styringsnivået som blir europeisert og står overfor store utfordringer i både Norge og Europa. Boken drøfter med utgangspunkt i to parallelle europeiseringsprosesser; en nedenfra-og-opp prosess og en ovenfra-og-ned-prosess. Den tredje boken er “Research design in european studies, establishing causality in Europeanization” (Exedaktylos & Radaelli, 2012). Den internasjonale boken er en krysning innenfor både det teoretiske rammeverket, og det metodiske. Boken redegjør for ulike metodiske utfordringer når man studerer forskning om teorien europeisering. Boken tar i tillegg for seg spørsmålet om kausal slutning er underforstått i påstander om europeisering, og hvordan kan man bevise at EU forårsaker endring i atferd hos medlemsland eller borgere i disse statene. Videre er den fjerde, artikkelen «The Many Faces of Europeanization” (Olsen, 2002). Artikkelen drøfter om begrepet europeisering er nyttig for å forstå europeiske transformasjoner, eller om begrepet ikke er nyttig og derfor forkastes. Olsen oppsummerer begrepet europeisering i fem ulike bruksområder og drøfter hvordan europeisering spiller sin påvirkning.

Litteraturbøkene og artikkelen er skrevet innenfor en tidsperiode på 2-tiår som vil bidra til å belyse de ulike perspektivene ettersom teorien om europeisering utvikler seg dynamisk gjennom årene som følge av nye hendelser innenfor europeisering. Den rike litteraturen om europeisering forteller oss at teorien om europeisering er omfattende, tolket og benyttet ulikt i å besvare problemstillinger og forskningsspørsmål.

Europeisering er et fenomen som har sine spor fra etableringen av Det europeiske kull- og stålfellesskapet i 1951 og Den Europeiske Unionen i 1993. Forskning på europeisering ble betydelig på slutten av 1990-tallet, hvor man var interessert i virkningen av europeiske prosesser og institusjoner på medlemslandene. Europeisering påvirker først og fremst dagens 27 medlemsland i EU både direkte og indirekte, men også land som Norge gjennom direkte gjennom bl.a. EFTA-avtalen og EØS-avtalen, og indirekte gjennom EUs Horisont 2020 forskningsprogram. Norges regjering har ment at avtaler med EU vil ha positive politiske, økonomiske og sosiale virkninger. Gjennom tilknytning til europeisk samarbeid har man lagt

til grunn at Norge ville få bedre forutsetninger for å bekjempe grenseoverskridende kriminalitet og sikre utenrikspolitiske interesser m.m. (NOU 2012: 2, 808). Dette muliggjør at Norge sammen med EU kan være med på å europeisere land som ikke er medlem av EU. Her er Kosovo et godt eksempel da landet ikke er medlem av EU, ønsker å bli det, og har latt seg europeisere av EU gjennom bl.a. EULEX som er finansiert av både EU og Norge.

Begrepsavklaring europeisering

Begrepet europeisering blir ofte brukt og forstått på ulike måter. Det er derfor viktig å redegjøre for både andre sin forståelse av begrepet, og i tillegg min egen oppfatning av begrepet i denne oppgaven.

I EU-forskningen er det vanlig å bruke begrepet europeisering for å analysere betydningen av integrasjonsprosessene for nasjonal utvikling, eller mer presist for å beskrive nasjonal forandring som reaksjon på regional integrasjon i Europa.

Innenfor forskningsfeltet til statsvitenskap er studiene om europeisering godt etablert. Europeisering kan man si på et bredt grunnlag er prosessen om hvordan forandring påvirker institusjonene, politikk og offentlig politikk. Forandringen skjer når politikken som blir ført av den Europeiske Unionen har en smitte effekt på et annet land eller stat. Innenfor forskning er europeisering ofte sett på som et utfall enn en prosess (Exadaktylos & Radaelli, 2012, s.1).

Noen forskere ser på europeisering som et resultat der europeisering ses på som en mengde ved å bruke ordinære kategorier som «mer» eller «mindre» eller kardinalmål. Andre forskere, inkludert forfatterne av boken, foretrekker å håndtere europeisering som en prosess som påvirker innenrikspolitikk, offentlig politikk og institusjoner (Exadaktylos & Radaelli, 2012, s.19). Tilnærmingene fører til forskjellige strategier og perspektiver. Begge konseptene er legitime og nyttige i seg selv, men det er viktig å være tydelig om det initiale valget, enten det er basert på resultat eller prosess (Exadaktylos & Radaelli, 2012, s.7).

Å definere europeisering er til dels utfordrende som den omfattende forskningen og litteraturen om emnet også kan tilsi. Olsen (2002) gjør et forsøk på å oppsummere bruken av begrepet europeisering og presenterer disse i fem punkter: endringer i ytre grenser, utvikle institusjoner på europeisk nivå, sentral penetrasjon av nasjonale styringssystemer,

eksporterende former for politisk organisering, et politisk samlingsprosjekt (Olsen, 2002, s. 923-924). Av de fem nevnte er det tredje bruken av begrepet (sentral penetrasjon av nasjonale styringssystemer) som har markert seg som det mest brukte, relevante og innflytelsesrike. Der europeisering blir sett på som en penetrasjon av regional integrasjon på innenlandske aktører, institusjoner og organisasjoner.

Olsen (2002) definerer videre europeisering som en prosess som involverer overføring, spredning og tilpasning av normer, regler, politikk og praksis fra Den europeiske unionen (EU) til nasjonalt nivå. Forfatteren argumenterer for at europeisering er en flerdimensjonal og kompleks prosess som påvirker ulike aspekter av nasjonal politikk og institusjoner.

Forfatteren argumenterer for at europeisering er en flerdimensjonal og kompleks prosess som påvirker ulike aspekter av nasjonal politikk og institusjoner (Olsen, 2002, s. 921). Olsen identifiserer tre dimensjoner av europeisering i sin artikkel: ekstern, intern og substansiell. Den eksterne dimensjonen refererer til EUs påvirkning på nasjonalt nivå, som for eksempel overføring av EU-regler og -forskrifter. Den interne dimensjonen refererer til påvirkningen av europeisering på nasjonale institusjoner og prosesser, som endringer i beslutningsprosesser og institusjonelle strukturer. Den substansielle dimensjonen refererer til påvirkningen av europeisering på nasjonal politikk, som endringer i sosialpolitikk eller miljøpolitikk (Olsen, 2002, s. 922).

Olsen påpeker at europeisering ikke er en lineær eller ensidig prosess, men heller en dynamisk og gjensidig prosess som involverer samspillet mellom EU og nasjonalt nivå i et land. Forfatteren legger også vekt på betydningen av nasjonale faktorer, som politisk kultur, institusjonelle tradisjoner og maktforhold, i å forme europeiseringsprosessen (Olsen, 2002, s. 924-925).

Grindheim & Trondal (2007) definerer europeisering i to definisjoner, en teoretisk som de kaller deterritorialisering, og en operasjonell om europeisering som transformasjon. Forfatterne oppfatter europeisering innenfor deterritorialisering som et sett av prosesser som gir ulikt utfall i forskjellige institusjoner og innenfor varierende politikkområder. Europeisering er således ikke synonymt med konvergens i betydningen utvikling av like institusjoner eller politikk i Europa (Grindheim & Trondal, 2007, s.13-15). Videre trekker de fram at europeisering kan oppfattes som transformasjon av regional forvaltning hvor man ser omfattende endringer i regioners oppbygning, virkemåte og konstituerende prinsipper. Dette

innebærer at man kan observere signifikante endringer i disse aspektene, eller at eksisterende strukturer, prosesser eller styringsprinsipper erstattes eller suppleres med nye (Grindheim & Trondal, 2007, s. 15).

Europeisering blir definert av Claes og Førland (2020) som en forandring i nasjonal politikk som skyldes beslutninger eller beslutningsprosesser i EU. Dette ses i sammenheng med offentlig politikk og internasjonal politikk. Europeisering kan også sees i sammenheng med integrasjon fordi det handler om en økt følsomhet i endringer i andre medlemsland og potensielle medlemsland (Claes & Førland, 2020, s.33)

Oppgavens definisjon av europeisering

Som vi ser av forfatterne med sine ulike bakgrunner og spesialiseringer innenfor forskningsfagfeltene er forskningen om europeisering omfattende. I forfatterne sine tolkninger av begrepet europeisering, er det tydelig å se at fokuset i deres tolkning av begrepet ligger i hvordan EU påvirker enten en institusjon eller et land. Vi definerer begrepet europeisering i denne oppgaven som «EUs påvirkning/penetrering av et annet lands institusjon». Dette tar oss videre til tilnærmingene til begrepet europeisering hvor vi tydelig har sett innslag av den ene tilnærmingen, ovenfra-ned blant forfatterne sin tolkning av begrepet europeisering.

Tilnærminger til europeisering

I EU-forskningen finner vi en rekke ulike definisjoner og tilnærminger til å studere europeisering. Innenfor europeisering finner vi tre aktuelle tilnærminger som er overlappende med hverandre og ofte brukt i forskning i europeisering. Den første er tilnærmingen *ovenfra-ned*

Ovenfra-ned tilnærmingen til europeisering er en prosess som involverer at EU vedtar lover og regler som medlemslandene må følge. Dette kan føre til standardisering av politikk og praksis på tvers av medlemslandene. EU har myndighet til å vedta lovgivning som er bindende for alle medlemsland som følge av Lisboa traktaten fra 2007 (European Parliament, 2022). Dette er en kraftig drivkraft for europeisering blant unionens medlemsland og ikke minst for de som er kandidatstatus land og de som ønsker å bli medlem av unionen som Kosovo. Tilnærmingen brukes for å påvirke en rekke politikkområder på nasjonalt nivå og kommer ofte sammen med økonomisk støtte og intensiver for ulike programmer i regi av EU

som EULEX i Kosovo. Ovenfra-ned tilnærmingen bidrar til å fremme samarbeid og samhandling mellom medlemslandene og potensielle kandidatland, som sådan bidrar til å redusere forskjellene i politikk og praksis på tvers av landene i Europa. Det kan også bidra til å styrke EU som en global aktør ved å fremme en felles europeisk tilnærming til internasjonale spørsmål og forhandlinger (Grindheim & Trondal, 2007, s.17-19).

Det finnes imidlertid også ulemper med denne ovenfra-ned tilnærmingen. En ulempe er at noen medlemsland kan motsette seg innføringen av EU-lovgivningen og det kan være vanskelig å håndheve lover og regler på tvers av hele EU. I tillegg kan EU-lovgivning være for krevende og omfattende for at ett kandidatstatus land vil være med. Det kan også være vanskelig å oppnå enighet blant medlemslandene om hvordan standardene skal implementeres og håndheves. En viktig utfordring for ovenfra-ned tilnærmingen er landenes frykt for å miste autonomi og selvstyre i landet sitt, hvor de risikerer å implementere lovverk deres egen befolkning ikke selv ønsker. Til tross for utfordringene, kan ovenfra-ned tilnærmingen være en viktig del av europeiseringen og bidra til å fremme en felles europeisk identitet og standarder på tvers av EU.

Den andre er *nedenfra-opp* tilnærmingen til europeisering, og refererer til en prosess der europeiske standarder og verdier blir adoptert og implementert på lokalt nivå i medlemslandene, og deretter sprer seg oppover. Dette kan skje gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner, lokale myndigheter eller private bedrifter, og det kan være en viktig måte å øke aksepten for europeiske lovgivninger og verdier blant befolkningen i landene (Grindheim & Trondal, 2007, s.16).

En av fordelene med nedenfra-opp tilnærmingen er at den kan bidra til å fremme lokale eierskaps- og ansvarlighetsfølelse overfor europeiske standarder og verdier. Dette kan føre til større engasjement og deltagelse fra sivilsamfunnet og økt oppslutning om europeisk integrasjon. Tilnærmingen kan også være mer tilpasset lokale forhold og utfordringer og dermed bidra til å skape bedre resultater på nasjonalt nivå. Videre kan denne tilnærmingen føre til økt samarbeid mellom lokale aktører og bidra til å fremme lokale initiativer som støtter europeiske standarder og verdier (Grindheim & Trondal, 2007, s.17).

En av utfordringene med nedenfra-opp tilnærmingen er at det kan ta lengre tid å oppnå konsistente standarder og verdier på tvers av EU siden prosessen avhenger av lokale tiltak og

initiativer. Det kan også være utfordrende å få til en koordinert implementering av europeiske standarder og verdier på tvers av medlemslandene. Likevel kan nedenfra-opp tilnærmingen være en verdifull tilnærming til europeisering, og den kan bidra til å skape en bredere aksept for europeiske standarder og verdier på lokalt nivå. Tilnærmingen kan sådan medføre at EU gjør endringer i sin politikk og standarder hvis ønskene er store nok om å få viktige land inn i unionen hvor Kosovo kan være et aktuelt land sett i forhold til den geopolitiske situasjonen i verden.

En tredje tilnærming er *innenfra-ut* hvor man refererer til en prosess der europeiske standarder og verdier blir utviklet og implementert gjennom samarbeid og dialog mellom medlemslandene og deretter sprer seg ut over EU. Dette kan skje gjennom samarbeidsfora, felles prosjekter eller andre typer koordinering. En av fordelene med innenfra-ut tilnærmingen er at den kan bidra til å styrke europeisk samarbeid og solidaritet, og dermed bidra til å øke oppslutningen om europeisk integrasjon. Videre kan denne tilnærmingen bidra til å sikre at europeiske standarder og verdier er tilpasset lokale forhold og behov. En annen fordel med tilnærmingen er at den kan bidra til å skape bedre resultater på tvers av EU. Dette kan oppnås ved at medlemslandene samarbeider tettere og utveksler erfaringer og praksis. Likevel kan innenfra-ut-tilnærmingen også ha noen utfordringer. En av utfordringene er at det kan være vanskelig å oppnå konsistente standarder og verdier på tvers av EU siden prosessen avhenger av samarbeid og dialog mellom medlemslandene. Det kan også være vanskelig å sikre at alle medlemsland er like delaktige i prosessen.

Til tross for utfordringene kan innenfra-ut tilnærmingen være en viktig tilnærming til europeisering, og den kan bidra til å styrke samarbeidet mellom medlemslandene og øke oppslutningen om europeisk integrasjon. Kombinasjonen av både ovenfra-ned-, nedenfra-opp og innenfra-ut, kan bidra til å skape en helhetlig europeisk tilnærming til ulike politikkområder og dermed øke effektiviteten og oppslutningen om europeisk integrasjon på tvers av hele EU.

Oppgavens tilnærming til europeisering

Innenfor de nevnte tilnærmingene til europeisering bruker jeg tilnærmingen ovenfra ned som går overordnet ut på hvordan EU påvirker Kosovo. Denne tilnærmingen blir mest aktuell med tanke på både min definisjon av begrepet europeisering, men også problemstillingen min for

denne oppgaven som er: «Har EUs europeisering av Kosovo ved å bygge opp rettsstaten gjennom EULEX vært en suksess?». Tilnærmingen er egnet for å analysere spørsmål som dreier seg om politiske prosesser og institusjonell endring. Den er særlig nyttig når man analyserer hvordan EU påvirker politikken og institusjonene i Kosovo gjennom EULEX. Ovenfra-ned-tilnærmingen kan bidra til å avdekke hvordan politiske beslutninger på EU-nivå påvirker utviklingen av rettsstaten i Kosovo og hvordan dette igjen kan påvirke Kosovos fremtidige forhold til EU. Videre kan vi bruke tilnærmingen til å undersøke hvilke EU-politiske mål og strategier som har ført til opprettelsen av EULEX og hvordan disse har påvirket utviklingen av rettsstaten i Kosovo til en eventuell suksess.

Hvordan suksess defineres i oppgaven

Et viktig spørsmål å drøfte i oppgaven er hva som defineres som suksess. Definisjonen for suksess har mange ulike betydninger da vi mennesker har ulik individuell oppfatning av hva suksess er for oss. Generelt sett kan suksess beskrives som oppnåelse av ønskede resultater, oppnåelse av mål eller overgåelse av forventninger. Definisjonen for suksess styres ofte av disiplinær orientering, eller i økende grad gjennom tverrfaglige overveielser som involverer beslutningstakere, interessenter og forskere (Barnet et al., 2020, s.367).

Fordi suksess ikke betyr det samme for to personer eller to institusjoner er det vanskelig å finne verdien og evaluere systematisk. For noen er en vellykket institusjon en som oppnår sine mål. For andre er en vellykket institusjon en som har oppnådd en positiv utviklings eller forbedre institusjon som gjør den uavhengige. Institusjonens suksess blir bevist gjennom institusjonens styrke og utvikling, samt gjennom en utvikling og læringsprosess som skaper kollektivt engasjement og kontinuerlig forbedring (Alvarez, Gómez, 1994).

I denne oppgaven ses suksess på gjennom EUs misjon i Kosovo - EULEX sitt arbeid med å bygge opp rettsstaten i Kosovo og bekjempe korrupsjon i landet. Suksess sådan blir et kollektivt mål da både EU og EULEX består av en stor gruppe mennesker som jobber mot ett eller flere felles mål. Suksess kan slik være målbare og kvantifiserbare resultater som for eksempel å redusere korrupsjonen i et land gjennom en institusjon. Men suksess kan også være mer subjektivt og relatert til personlige mål, som å føle seg tilfreds eller lykkelig, eller å oppleve positiv personlig vekst og utvikling. Suksess kan defineres på så mange måter og blitt sett i ifra ulike vinklinger. I denne oppgaven er fokuset på EULEX og den som en del av

institusjonen i Kosovo. I oppgaven trekker jeg frem to relevante perspektiver man kan se på suksess, som vil belyse problemstillingen.

Den første er suksess som ses på som en prosess hvor man fokuserer på utviklingen og fremgangen man gjør i arbeidet mot å oppnå målet. Det betyr å kontinuerlig jobbe mot å forbedre institusjonen sitt arbeid - og ta til seg de både de positive og negative resultatene underveis. I denne sammenhengen kan suksess defineres som en stadig utvikling og forbedring, i stedet for et endelig mål som en person eller institusjon oppnår og jobber mot. Ved å se suksess som en prosess, kan man også være mer motstandsdyktig mot motgang og tilbakeslag, da man fokuserer på fremdriften og kontinuerlig forbedring. Man kan lære av feil og utfordringer og bruke denne lærdommen til å justere ens tilnærming og arbeidsmetoder. Perspektivet suksess som prosess kan også være mer bærekraftig på lang sikt da det oppmuntrer til vedvarende innsats og et kontinuerlig fokus på forbedring, i motsetning til å utelukkende fokusere på det endelige målet.

Det andre perspektivet er suksess som et resultatmål. Dette kan defineres som oppnåelse av ønskede og målbare resultater innenfor en gitt både bestemt og ubestemt tidsramme. Det betyr at det må være klare og spesifikke resultatmål som er knyttet til en bestemt oppgave eller prosjekt, og det må være mulig å måle om disse målene blir oppnådd eller ikke. For å definere suksess i henhold til resultatmål, er det viktig å sette seg realistiske og målbare mål som kan måles på en objektiv måte. Dette innebærer å identifisere nøkkelindikatorer som kan brukes til å måle fremdrift og resultat, og sørge for at disse indikatorene er relevante og tilstrekkelige for å vurdere måloppnåelsen. Suksess i henhold til resultatmål kan også avhenge av konteksten og formålet til institusjonen er.

Videre er det vesentlig å diskutere hvordan man måler suksess som i sin natur er vanskelig. Å definere suksess er ikke eksplisitt definert i tidsskriftartikler, men heller implisitt bestemt av valg av suksessindikatorer (Barnet et al., 2020, s.379). For å kunne måle suksess kan man bruke ulike verktøy både kvalitativt og kvantitativt. Kvantitativt kan vi se på indekser og resultater og tallrapporter som stadfester hvordan f.eks. korrupsjonen er og har utviklet seg over tid i Kosovo. Kvalitativt kan vi se på rapporter og forskningsartikler som omhandler korrupsjon i Kosovo. For å måle suksess er det vanlig å bruke suksesskriterium(er) som er et parameter eller en indikator som måles eller registreres for å avgjøre om et prosjekt er suksessfullt eller ikke. Suksesskriterier er nært knyttet til prosjektets mål og defineres gjerne

samtidig med at målene utarbeides. Interessentene i et prosjekt benytter da suksesskriteriene for å vurdere om prosjektets resultat er vellykket eller ikke.

EULEX eller EU har ikke spesifikke offentlige kvantitative mål om resultat, som f.eks. at et land må ha et tallfestet bruttonasjonalprodukt, eller at et land må score minst en konkret score på en korrupsjonsindeks for å bli medlem. EU og EULEX vektlegger heller mot prosess enn et endelig resultat når det kommer til suksess. Målene til EU er kvalitative som vi finner i Lisboa traktaten artikkel 2: Unionens mål er å fremme fred, dens verdier og folkenes velvære. (EUR-Lex, 2023a) Lisboa traktaten bygger på EUs grunnleggende verdier som er: menneskeverd, demokrati, likhet, menneskerettigheter og rettsikkerhet. Sistnevnte innebærer at EU er basert på rettsstaten. Alt EU gjør er basert på traktater, frivillig og demokratisk vedtatt av EU-landene. Lov og rettferdighet opprettholdes av et uavhengig rettsvesen (European Union, 2023b). EULEX har to mål med sitt oppdrag med rettsstaten i Kosovo; overvåking, veiledning, rådgivning, og utøvende funksjon (EULEX, 2023b).

I denne oppgaven defineres europeisering som enten et resultat eller en prosess i likhet med hvordan suksess blir definert. Sett fra ett prosessperspektiv vil det å følge korrupsjonsindekser og rapporter være nyttige verktøy for å se på progresjonen. Mens det i et resultat perspektiv i forhold til suksess vil et verktøy være å se om Kosovo når samme score i korrupsjonsindeksen som Kroatia, blir ett kandidatstatus land, eller medlem av unionen som er sluttmålet til Kosovo for å måle EULEXs suksess.

For å kunne forstå bedre hvordan EU har europeisert rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX har vi i dette kapittelet presentert et analytisk rammeverk ved hjelp av den flittig brukte vitenskapelige teorien om europeisering som har en omfattende og rik litteratur bak seg. På dette grunnlaget har vi tilspisset teorien ved å bruke tilnærmingen ovenfra-ned hvor vi ser på hvordan EU påvirker Kosovo sin rettsstat gjennom EULEX. I tillegg har vi tolket definisjonen suksess enten som et resultat eller en prosess. I neste kapittel vil vi belyse hvordan vi skal bruke det metodiske rammeverket for å kunne bedre besvare oppgavens problemstilling.

Metode

En eksamensoppgaves problemstilling vil alltid være avgjørende for fremgangsmåten til metoden. I dagens virtuelle verden minner Jacobsen (2015) oss på at det er avgjørende å være

kritisk til hvordan vi samler inn informasjon og at vi velger en tilnærming som gjør at informasjonen er relevant og pålitelig. En god teoretisk forankring kan lette og systematisere både datainnsamling og analyse.

Denne oppgaven bygger for det meste på allerede foreliggende data. Dette betyr at dokumentundersøkelse vil være medvirkende metode. En dokumentundersøkelse er en undersøkelse av data som allerede er nedtegnet og ordlagt. Dokumentene som skal undersøkes kan da altså være så mangt (Jacobsen, 2015, s.170). Styrken med å bruke dokumentundersøkelse er at fenomenet som skal forskes på kan sees på fra ulike perspektiver, og de kan eventuelt følges over tid. I denne oppgaven er dokumentene lett tilgjengelig for å etterprøve, ettersom at dokumentene hovedsakelig er offentlige eller tilgjengelig på internett. Svakheter ved kvalitativ dokumentundersøkelse er at utvelgelsen av dokumenter kan påvirkes av forskeren. Dokumenter kan bli utelatt dersom forskeren ikke ser på dokumentet som relevant for problemstillingen. Utvelgelsen kan også bli påvirket av forskerens syn på forskningsspørsmålene. I tillegg vil det bli benyttet relevant litteratur og sekundærkilder som bakteppe i analysen av problemstillingen til oppgaven.

I en mindre del av oppgaven blir det benyttet en mindre brukt metode, som er uformelle samtaler med nøkkelpersoner. Dette er til forskjell fra intervju hvor det blir transkribert og benyttet for å direkte besvare problemstillingen og forskningsspørsmål. I masteroppgavens skriveperiode har jeg vært i kontakt med ambassaden i Kosovo som har gitt meg nyttig info om både Norge og EUs rolle i Kosovo. Videre har jeg hatt en fruktbar uformell samtale med Utenriksdepartementets spesialrepresentant for Vest-Balkan, Arne Sannes Bjørnstad. Dette har gitt meg verdifull innsikt, forståelse og en kontekstforståelse for oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål som vi kommer tilbake til senere.

Forskningsdesign

Forskningsdesign er den overordnede planen til selve oppgaven hvor man skal finne den metoden som er best egnet for å kunne besvare sin problemstilling. Forskningsdesign er ment å representere et logisk sett av påstander hvor det er mulig å vurdere kvaliteten på ethvert design med grunnlag i gitte logiske tester. Valg av forskningsdesign vil ha konsekvenser for masteroppgavens validitet (Jacobsen, 2015, s. 89) som i denne oppgaven er en casestudie av Kosovo sin integrasjonsprosess til EU, med europeisering av Kosovo gjennom EULEX. En

casestudie kan forklares som å forstå unike enkelttilfeller i dybden. Innenfor en casestudie trenger ikke problemet være klart og spesifisert når designet beskrives (Jacobsen, 2015, s.97). Oppgavens problemstilling medfører at dette er en enkeltcase-studie. Dette er hvor forskeren går dypt inn i en situasjon (land/organisasjon e.l.) som er klart avgrenset i tid og rom. En slik tilnærming gir en god innsikt - i dette tilfellet Kosovo. Gjennom avregning av studien i tid og rom kan man få fram en virkelighetsnær beskrivelse. Casestudier er godt egnet til å gi detaljerte beskrivelser av virkeligheten. Sentralt her står muligheten casestudier gir for å forstå samspillet mellom aktører og kontekst (Jacobsen, 2015, s.99). Ved valg av undersøkelsesdesign er det vanlig å skille mellom intensive og ekstensive design. Denne undersøkelsen omfattet et mindre antall observasjoner og det er følgelig lagt til grunn et intensivt design (Jacobsen, 2015, s.90-92).

Forskningsdesignets egenskaper påvirker om forfatteren finner effekter av europeisering eller ikke - hvor man ser at valgene i forskningsdesignet statistisk sett endrer sannsynligheten for å finne effekter av europeisering. Et annet resultat er at valget mellom å studere politikk eller offentlig politikk har viktige konsekvenser for forklaringslogikken. Utvalget av land hvor europeisering er forsket på er ikke jevnt fordelt, hvor noen land er mer systematisk studert og andre som er neglisjert (Exadaktylos & Radaelli, 2012, s.34).

Oppgavens problemstilling gjør at forskningsdesignet er kausalt da jeg forsøker å finne en sammenheng mellom EU - med EULEX i spissen - sin påvirkning av Kosovo gjennom teorien europeisering. Ved en kausal problemstilling må forskningsdesignet tilfredsstille de grunnleggende kravene til kausalitet som er: Samvariasjon mellom årsak og virkning. Årsak må komme før virkning i tid. Vi må kunne kontrollere for alle andre mulige årsaker.

Ontologiske og epistemologiske antakelser

Da metoden henger tett sammen med virkeligheten, er det nødvendig å ta stilling til begrepene ontologi og epistemologi; virkelighet og kunnskap. Jacobsen (2015) beskriver ontologi som læren om hvordan virkeligheten faktisk ser ut som er vanskelig og muligens umulig å gi et ordentlig svar på. Jacobsen (2015) spør videre: hvem kan påstå å si at det ene eller det andre synet er riktig? Hvordan vi ser og søker vil få betydning for hva vi leter etter når vi skal gjennomføre undersøkelser. Å ta standpunkt til ontologisk utgangspunkt, får betydning for hva det letes etter når vi skal gjennomføre en undersøkelse/samtale. Epistemologi også kalt

læren om kunnskap, omhandler ifølge Jacobsen i hvilken grad det er mulig å få en sann kunnskap om denne verden (Jacobsen, 2015, s.22-23).

Epistemologien legger til grunn at det finnes en virkelighet der ute og at denne virkeligheten er forskjellig fra forskerens subjektive opplevelse. Utgangspunktet er at all kunnskap er subjektiv. Epistemologisk er det følgelig en utfordring å få fram hvordan man oppfatter, fortolker og konstruerer virkeligheten. Hva vi ser avhenger av hva vi er interessert i og er opplært til å se og ikke se. Dette krever at forskeren har evne og vilje til å sette seg inn i hvordan mennesker fortolker og legger mening i spesielle sosiale fenomener. Videre må forskeren fortolke informasjonen om opplevd virkelighet som undersøkelsesobjektet gir og dermed blir utviklingen av kunnskap en stadig fortolkningsprosess (Jacobsen, 2015, s.22-23)

Uformelle samtaler har som oftest en klar hensikt, men uten formell ramme. I uformelle samtaler er det ikke fastsatte regler, prosedyrer eller retningslinjer for hvordan samtalen skal håndteres og dokumenteres. Spørsmål som kan bli kontroversielle i en formell samtale, kan over i en uformell samtale tvert imot føre til en fruktbar diskusjon. En utfordring og svakhet ved uformelle samtaler er at den fort kan føre til en formell samtale. Man bør derfor i planlagte uformelle samtaler konkretisere hva man vil med samtalen og samtidig stille spørsmålet om det er behov for en formell eller uformell samtale. I denne oppgaven er det mest hensiktsmessig å ha en uformell samtale med bakgrunn i at det ikke er gjort flere samtaler enn én uformell samtale. Ved flere samtaler, med flere personer, ville det vært mest aktuelt med formell samtale for å ta i bruk en intervjuguide.

En styrke ved å bruke uformelle samtaler som en del av metoden i denne oppgaven, er at forfatteren av oppgaven får bedre innsikt og forståelse rundt tema og forskningsspørsmålene som blir stilt i oppgaven. Man får sett Kosovo og EUs påvirkning på landet fra et annet perspektiv og fra en som har dedikert deler av sitt arbeidsliv til å jobbe i Vest-Balkan på vegne av Norge.

Ved både formelle og uformelle samtaler er det viktig å sette seg inn i rolleforståelsen, både til en selv og til den personen du har en samtale med (Jacobsen, 2015, s.159). I dette tilfellet har forfatteren som student, møtt Arne - som er Norges spesialrepresentant for Vest-Balkan. Her er forfatteren og Arne er på to ganske relativt store forskjellige kunnskapsnivåer om temaet og forskningsspørsmålene i denne oppgaven. Forfatteren er på det lavere spekteret og

Arne på det høyere spekteret av kunnskapsnivået. Kritisk tenkning refleksjon over samtalen blir viktig når spennet i kunnskapsnivået er relativt stort.

Begrepsvaliditet og operasjonalisering

Begrepsvaliditet omhandler hvorvidt forskningsdesignet har operasjonaliseringer som står i samsvar med hva problemstillingen ønsker å svare på. Utgangspunktet er da en kjent sammenheng mellom to ulike begreper (Grønmo, 2015. s.253). Begrepsvaliditet er utfordrende på casestudier, som gjelder for denne oppgaven hvor europeiseringen av rettsstaten i Kosovo er min casestudie.

En metode for å styrke en casestudie sin begrepsvaliditet er ved å benytte flere ulike typer metoder og kilder for datainnsamlingen. Denne oppgaven definerer europeisering på et bredt spekter av oppfatninger om begrepet. I tillegg er den empiriske delen av oppgaven basert på ulike kilder og også uformelle samtaler.

I denne oppgaven blir det ikke benyttet andre metoder som for eksempel dybdeintervjuer på grunn av at kombinasjon av ulike datakilder og metoder ofte blir tidkrevende og omfattende. Det kan også være vanskelig å få tak i og avtale tid med relevante intervjuobjekter, særlig hvis personene befinner seg utenlands. Min beslutning om å hovedsakelig bruke en enkelt type primær metode i form av tekstdokumenter, fører til at mitt forskningsdesign ikke gir mulighet til å se mine funn i en større kontekst i samme grad som ved bruk av flere typer metoder som gir rikere og flere datakilder. Dette fører til at mitt forskningsdesign sin begrepsvaliditet er noe svekket. På den andre siden gir dette meg anledning til å anvende en større variasjon av dokumenter og gå mer i dybden på disse enn dersom jeg triangulerte flere ulike metoder. Mine utvalgte dokumenter i form av dokumenter er egnet for å belyse min problemstilling og underliggende forskningsspørsmål. Dette kan dermed styrke mitt forskningsdesign sin begrepsvaliditet.

Relabilitet og validitet

Relabilitet referer til datamaterialets pålitelighet. Relabiliteten er høy hvis undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen gir pålitelige data. Denne påliteligheten kommer til uttrykk ved at vi får identiske data dersom vi bruker det samme undersøkelsesopplegget ved ulike innsamlinger av data om de samme fenomenene. Validitet dreier seg om datamaterialets

gyldighet for de problemstillingene som skal belyses. Validiteten er høy hvis undersøkelsesopplegget og datainnsamlingen resulterer i data som er relevante for problemstillingen (Grønmo, 2015. s.240-242). Det skilles mellom ulike kvalitetskrav eller typer av validitet, hvor begreps-, intern- og ytre validitet er av relevans for casestudier. Intern validitet betyr at man har kontroll over tesene som blir testet ut, hvor man da kan bekrefte at korrelasjon har en årsakssammenheng. Ytre validitet betyr generalisering, eller til hvilken grad vi kan stole på at et resultat basert på en tese eller eksperiment på noen få mennesker kan oppnå det samme resultat på en hel befolkning (Moses & Knutsen. s.56. 2019).

Datainnsamlingsmetoden vil påvirke dataens gyldighet, eller pålitelighet. Man må derfor ha kritisk drøfting, også i kvalitative undersøkelser (Jacobsen, 2015, s.227). Relabilitet og validitet er to viktige kriterier i å vurdere kvaliteten på forskningen. Disse begrepene skal ha en positiv sammenheng, da høy relabilitet er en forutsetning for høy validitet.

Innsamling av data

Gjennomføring av datainnsamlingen i denne oppgaven består av systematisk gjennomgang av dokumenter som er med i innholdsanalysen. Ettersom oppgaven ser på EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo over en gitt tidsperiode, vil datagrunnlaget i hovedsak greie seg om data som kan beskrive rettsstaten sin utvikling og eventuelle suksess i den gitte tidsperioden oppgaven tar for seg. Dette er dokumenter som i stor grad kun forholder seg til beskrivende fakta heller enn personlige synspunkter av personene som har skrevet dokumentene.

Proessen med innsamling av data har vært krevende og til dels utfordrende ettersom det finnes mye forskjellig datamateriale om oppgavens tema, som i tillegg er på andre språk enn engelsk. I tillegg er situasjonen i Kosovo i stadig endring, og det har vært flere viktige hendelser knyttet til både Kosovo og temaet underveis i skriving av masteroppgaven som fører til at oppgaven har blitt dynamisk.

Kildekritikk og forskningsetikk

Grønmo (2015) framhever fire typer av kildekritiske vurderinger: Tilgjengelighet, relevans, autentisert og troverdighet (Grønmo, 2015. s.136-137). Dette er begreper man kan operasjonalisere for å bedre kunne analysere kilden kritisk. Dette er særlig viktig for denne

eksamensoppgaven da store deler av informasjonsgrunnlaget kommer fra en hovedaktør via dokumenter som i denne oppgaven er EU. Man kan argumentere for at datamateriale/dokumentene fra EU i denne oppgaven oppfyller Grønmo (2015) sine kildekritiske vurderinger. Dokumentene er lett tilgjengelige, de har relevans, de er autentiske og troverdige. Dette kan vi begrunne med at europeere generelt sett har høy tillit til EU, og ser på den som en troverdig institusjon (European Commission, 2021).

EU-kommisjonen måler selv tilliten blant befolkningen i EU-landene gjennom eurobarometer og har sådan en egeninteresse i å fremme EU positivt for å sikre sin legitimitet som en troverdig institusjon. Allikevel kan man argumentere for eurobarometer sin legitimitet da flere av undersøkelsene sine gjennom eurobarometer blir lagt ut på anbud, til b.la Kantar Public (Kantar Public, 2022). Kantar følger anerkjente metoder for meningsmålinger og har som mål å opprettholde en viss grad av uavhengighet og objektivitet i datainnsamlingen og rapporteringen som gjøre ved å følge bransjens ISO standard og etiske retningslinjer (Kantar, 2023).

God forskningsetikk innebærer at man samler inn og bruker informasjon på en etisk forsvarlig måte. Dette betyr at man skal følge de lover, normer og krav for hva som er en forsvarlig måte å innhente og drive forskning på (Asdal, K. Reinertsen, H. 2020. s. 212). I denne masteroppgaven møtes det ikke på særlige store utfordringer knyttet til de forskningsetiske prinsipper, særlig i henhold til personvern. Oppgaven møter ikke på noen hindringer som omhandler personvern og sensitive opplysninger.

Oppgaven møter imidlertid på en annen utfordring, og dette er knyttet til kontroverser. Kosovo har en utfordrende historisk bakgrunn med ulike oppfatninger om konfliktfulle hendelser og spørsmål. I tillegg er Kosovo og nabolandet Serbia begge kulturer som er preget av sterk nasjonalisme og patriotisme. Dette medfører at kildekritikk og forskningsetikk svært sentralt når man både har dokumentundersøkelse, men også når man skriver masteroppgaven.

Vi har i dette kapittelet redegjort for oppgavens metodiske rammeverk som baserer seg på dokumentundersøkelse. Vi skal videre først se nærmere på Kosovo sin historiske bakgrunn og hvordan det er i Kosovo i dag. Dette for å bedre kunne forstå hvorfor EU har sin tilstedeværelse og rettsstatsmisjon (EULEX) i Kosovo og samtidig få en bedre forståelse av

landets utfordringer både internt og eksternt, når EU europeiserer rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX.

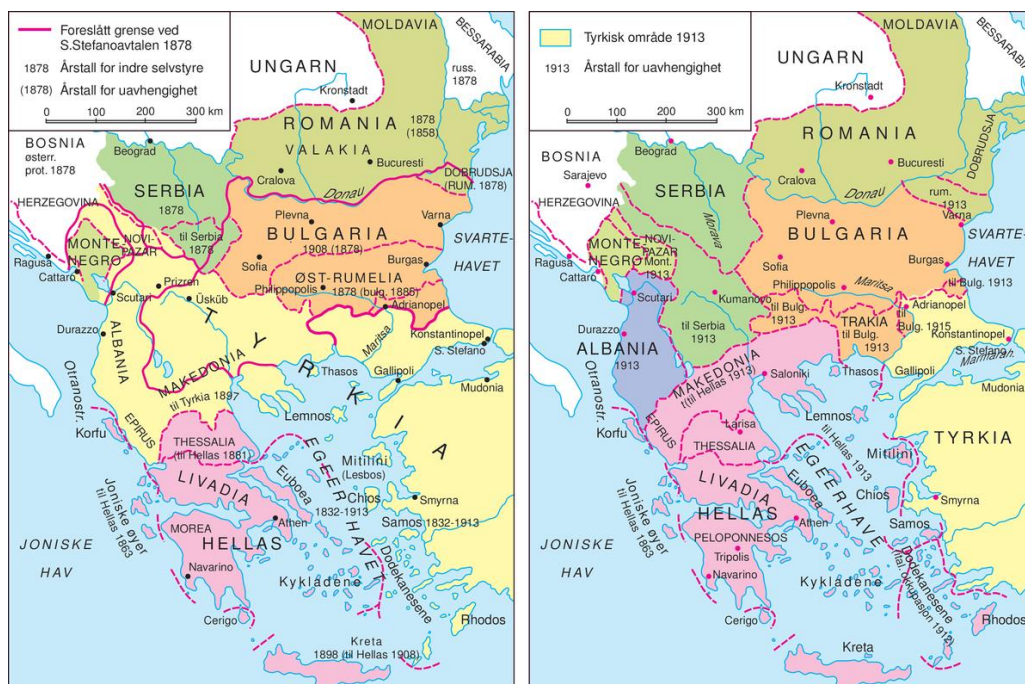
Kosovo

Kosovos historiske bakgrunn

For å kunne forstå oppgavens tematikk og problemstilling, er det viktig å trekke fram Kosovo sin historiske bakgrunn. Kosovo sin historie danner grunnlaget for EULEX og det internasjonale samfunnet sin tilstedeværelse i landet. I tillegg har Kosovo sin historie vært forløpere for flere av deres nåværende konflikter og utfordringer både internt og eksternt i forhold til Kosovo sin rettsstat, forholdet til Serbia, EUs europeisering av landet, kampen mot korrupsjon, og et eventuelt medlemskap til unionen. Kosovo har vært bosatt siden steinalderen av ulike folkeslag. Området har siden vært innlemmet i flere forskjellige imperier og statsdannelser, og dets historie er tett forbundet med nabolandene på Balkan. Siden antikken har Kosovo vært et omstridt grenseområde i flere århundre med flytende grenser og vært underlagt romersk, bysantinsk, serbisk, osmansk og jugoslavisk styre.

I de første århundrene var dagens område til Kosovo underlagt Romerriket og deretter bysantisk herredømme etter Romerriket sitt fall på 400-tallet. Under perioden til det bysantiske herredømme begynte slaver og etablere seg i området (Mønnesland, 2006. s.29). Videre på 1200-tallet ble Kosovo sentrum for det serbiske Nemanja-dynastiet som medførte at Kosovo fikk tilnavnet «Serbias vugge». Dette tilnavnet skulle bli et viktig argument i Kosovo sin senere historie på hvorfor Serbia har lagt krav på området. På 1300-tallet begynte det osmanske riket sin ekspansjon inn i Europa (Balkan) og Kosovo ble gradvis i årene etter slaget ved Kosovosletta i 1389 underlagt det osmanske riket. I serbisk folkediktningen ble Kosovoslaget tolket som et militært nederlag, men en åndelig seier for Serbia. Etter slaget klarte ikke det osmanske riket å ekspandere lenger inn i Europa og jorda til Kosovo fikk en myte om at den var hellig (Mønnesland, 2006. s.94-95). Fra 1455 ble hele Kosovo underlagt ottomansk kontroll og fikk under dets styre mange innflyttere og bosettere fra Albania. Religionen islam fikk også sitt fotfeste i området i motsetning fra nabolandet Serbia som var bosatt av ortodokse kristne. Samtidig som albanere og tyrkere bosattes seg i området, utvandret flere ortodokse serbere til nabolandene Serbia, Bosnia og Kroatia som medførte at albanere og tilhørere til religionen islam kom i et stort flertall i landet (Mønnesland, 2006. s.36).

Det osmanske riket kontrollerte området i nesten 500 år fram til 1912 da balkankrigene brøt ut etter at Serbia, Hellas og Bulgaria gikk til krig mot osmanerne. Serberne tok kontroll over området (se kart under) samme året og inngikk fredsavtale med Albania i 1913 da de så på Kosovo som en del av Albania. Under første verdenskrig gikk Østerrike-Ungarn til krig mot landene på Balkan og tok kontroll over Kosovo fram til krigens slutt i 1918. Etter en kort periode hvor Kosovo var underlagt kontroll av seiersmaktene Italia og Frankrike i 1918, inntok den Serbiske hæren Kosovo og innlemmet landet i Kongeriket Jugoslavia i slutten av 1918. Albanerne utgjorde en av de største ikke-slaviske minoritetene i Jugoslavia, men ble ikke anerkjent som en nasjonal minoritet. Motviljen mot å bli innlemmet i en slavisk og serbiskdominert stat var sterk blant albanerne i provinsen, som var blitt utsatt for massakre av serbere i Kosovo og ble undertrykt ved å forby albansk skriftspråk i Kosovo (Mønnesland, 2006. s.38-39,150).

(Mønnesland, S. (2022).

Kosovo var underlagt Jugoslavisk styre fram til 1941 da italienerne og tyskerne okkuperte Balkan under andre verdenskrig fram til dens slutt i 1945. Under okkupasjonen ble Kosovo innlemmet i Stor-Albania. Dette var et område på Balkan bestående av albanere i regionen fra dagens land som Hellas, Serbia, Montenegro og Nord-Makedonia. Drømmen om Stor-Albania lever fortsatt til den dag i dag og har betydelige folkelig støtte, særlig i Kosovo, men også i Albania og Nord-Makedonia (Gallup Balkan Monitor, 2010, s.13). Etter andre verdenskrig ble

Kosovo igjen innlemmet i nye Jugoslavia, som en autonom region innenfor republikken Serbia (Mønnesland, 2006. s.187-188). Jugoslavia var nå ledet av Josip Broz Tito, som hadde makten som øverste leder på livstid nedfelt i grunnloven. Tito var en sterk autoritær leder som holdt kontroll på de etniske urolighetene innad i Jugoslavia ved å fremme brorskap og samhold. Kosovo ble ledet som en politistat fra 1945-1966 under ledelse av Aleksandar Ranković, som var forhatt av Kosovo-albanerne grunnet trakasseringen mot befolkningen og det strenge regimet som ble ført i landet. Ranković ble fjernet fra makten av Tito i 1967 og Kosovo fikk økt selvstyre i 1974 ved å bli anerkjent i Jugoslavias grunnlov som en autonom provins, som bedret forholdene i regionen (Mønnesland, 2006. s.222-225).

Etter Titos død i 1980 begynte etniske urolighetene i Jugoslavia til å komme til overflaten, da delstatene bestod av en kombinasjon av ulike folkegrupper som vist i kart 2 under. Albanerne i Kosovo demonstrerte og fremmet krav om full republikkstatus, men demonstrasjonene ble slått hardt ned på av Serbiske myndigheter, som igjen satte Kosovo under politi styre (Mønnesland, 2006. s.229). Valget av Slobodan Milošević som president i 1989, fikk den serbiske nasjonalismen til å blomstre i Serbia med ønske om å konsolidere makten over Kosovo. Samme året forandret Milošević den jugoslaviske grunnloven for å redusere Kosovo sitt selvstyre, som i 1990 ble opphevet i en ny grunnlov og ble fullstendig underlagt serbisk styre og kontroll. Albanske ledere svarte med å erklære uavhengighet fra Serbia og parlamentet i Kosovo erklærte området som en selvstendig republikk i Jugoslavia i 1990 (Mønnesland, 2006. s.241).

(University of Texas, 2022).

I 1991 brøt jugoslaviakrigene ut som var en rekke væpnede konflikter blant de tidligere delrepublikkene i Jugoslavia hvor Slovenia, Kroatia, Bosnia-Hercegovina, Makedonia og Kosovo i perioden 1991-1995 erklærte seg som selvstendige stater (Mønnesland, 2006. s.269-273, 287). De tidligere delstatene ble selvstendige i løpet av 4-års perioden utenom Kosovo som forble under serbisk styre. Kosovo-Albanere i Kosovo ble sterkt diskriminert i perioden og protesterte mot dette. Over 100.000 mistet jobbene som en motreaksjon fra serbiske myndigheter som medførte at stemningen i landet ble enda mer anspent. Mellom 1993 og 1997 økte videre den etniske spenningen i Kosovo. Det var flere overgrep mot den albanske befolkningen i landet begått av serbiske militær og politi styrker. Kosovoalbanske separatister innledet geriljakrig i 1996 som gradvis ble trappet opp ettersom nabolandet Albania sendte våpen til opprørsbevegelsen som videre eskalerte konflikten til en borgerkrig i 1997. Samtidig som borgerkrigen pågikk, begikk serbiske militær og politipersonell massakrere og etnisk rensing av albanere i Kosovo (Mønnesland, 2006. s.332, 356-357).

I 1998 kom NATO på banen og ga Serbia et ultimatum med å stoppe sine angrep på Kosovoalbanere i Kosovo. Serbia ignorerte ultimatumet og NATO begynte å bombe strategiske mål i Serbia uten mandat av FN. Under bombing traff NATO sivile mål i Serbia med sivile dødsfall. Serbia svarte med å intensivere bombingene av sivilbefolkningen i Kosovo som førte over en million mennesker i Kosovo på flukt. Krigen ble avsluttet i juni 1999 med en avtale mellom Serbia og NATO om serbisk tilbaketrekking ut av Kosovo. Landet var nå i en humanitær katastrofe hvor serbere og albanere som støttet Serbia ble utsatt for diskriminering og drap som resulterte i at store deler av den serbiske minoriteten i Kosovo flyktet til Serbia (Mønnesland, 2006. s.358-364). Skjebnen til Kosovo ble etter fredsavtalen lagt i det internasjonale samfunnet sine hender. Mandatet til FNs midlertidige administrasjonsmisjon i Kosovo (UNMIK) ble fastsatt av Sikkerhetsrådet med resolusjon 1244 i juni 1999. Dets viktigste oppgave ble å beskytte den serbiske minoriteten i landet (Mønnesland, 2006. s.373). FN slo allikevel fast i 1999 at Kosovo var en integrert del av Serbia, men FN administrerte området til Kosovo fram til det kom en definitiv løsning.

Ved opprettelsen av UNMIK i Kosovo i 1999 ble Deutsche Mark, som var Tysklands offisielle valuta brukt som Kosovo sin offisielle valuta. Valutaen ble senere erstattet med euro i 2002. (Kušić & Grupe, 2007, s.104). Ved å bruke EUs felles valuta euro medførte det flere positive fordeler for Kosovo. Den viktigste for Kosovo var at landet ble enda sterkere tilknyttet EU hvor landet ble enda mer europeisert ved å bruke euro som valuta. Videre ble

kostnadene knyttet til å bruke valutaen mellom land, finansielle institusjoner og bedrifter drastisk redusert ved at man ikke har transaksjonskostnader og unngår avgifter ved å veksle mellom valutaer. Euroen sitt overordnede mål er å sikre bedre økonomisk og politisk integrasjon innad i den europeiske unionen, samt øke handel og skape høyere økonomisk vekst. Euroen sin største styrke er valutaens verdi og kredibilitet siden den er underlagt streng kontroll av den Europeiske sentralbanken.

EU, FN og det internasjonale samfunnet satte stort preg på Kosovo sin utvikling etter Kosovokrigen som hadde lagt store deler av landet i ruiner. Landet ble gradvis bygget opp igjen både rettsstatlig, men også ved å bygge på infrastrukturen og grunnleggende offentlige institusjoner som skoler og sykehus. Under perioden FN styrte Kosovo var det flere uroligheter, særlig flere voldsbølger mot serbiske minoriteter i landet (Mønnesland, 2006. s.374-375). Volden i landet medførte at Kosovos definitive status ikke kunne settes lengre. Det måtte komme en løsning snart på bordet. Kai Eide, en norsk diplomat var FNs første spesialutsending til Kosovo, fikk ansvaret å komme nærmere en definitiv løsning for Kosovo. Kai Eide la frem en rapport for FN i 2005 som anbefalte FN at Kosovo burde bli en egen suveren, selvstendig stat. Kosovo fikk en ny spesialutsending i 2006, som la frem en ny plan i 2007 som bl.a. innebar at Kosovo skulle bli selvstendig. Denne planen ble støttet av Kosovo og store deler av vesten, men avvist av Serbia.

Kosovo blir selvstendig

17. februar 2008 ble Europas yngste og verdens nest yngste selverklærte land født med Kosovo sin andre uavhengighetserklæring vedtatt i Kosovos lokale parlament. Kosovos selvstendighetserklæring ble i hovedsak støttet av vesten, særlig USA, Tyskland, Frankrike og store deler av Europa. Samtidig som Kosovo erklærte seg uavhengig ga FN ansvaret om Kosovo videre i 2008 til EU og deres rettsstat misjons oppdrag EULEX og International Civilian Representative for Kosovo som var en del av den europeiske unions spesialrepresentant i landet. Videre i 2010 kom den internasjonale domstolen med sin rådgivende mening om legaliteten til Kosovo sin uavhengighetserklæring. Domstolen konkluderte med at Kosovo sin uavhengighetserklæring var lovlig og gyldig (International Court of Justice, 2010). Dette til store protester fra Serbia som Kosovo lå under. Nå var de factum klart at Kosovo sin selvstendighetserklæring var lovlig og at Kosovo kunne begynne sin reise på å bli en internasjonalt anerkjent selvstendig stat.

Politisk ustabilitet og regjeringskriser

Kosovo var et ungt og sårbart land etter selvstendighetserklæringen i 2008 som den politiske stabiliteten i landet fikk kjenne på. Kosovo sitt politiske system består av et flerparti parlamentarisk representativ demokratisk republikk. Styresettet er ledet av en statsminister som besitter det meste av den utøvende makten og en president som har mest en seremoniell status, men er øverste militære leder og har makt. Parlamentet har valg hvert fjerde år og presidentskapet hvert femte år som blir valgt av parlamentet (Office of the President of Kosovo, 2022).

Siden 2008 har Kosovo hatt flere regjeringskriser og politisk ustabilitet i landet. I perioden 2010-2014 sto regjeringen til statsminister Hashim Thaci ovenfor flere kriser i løpet av sin tid i embetet hvor mye omhandlet forholdet til Serbia, og Kosovo-Serbere nord i landet. I tillegg fikk regjeringen et mistillitsvotum i 2010 og anklager om korrupsjon og maktmisbruk som førte til protester mot regjeringen. Thaci ble til slutt erstattet som statsminister av Isa Mustafa i 2014. Men Isa møtte også på utfordringer og i 2017 tapte han et mistillitsvotum i parlamentet. Dette førte til utstedelse av nyvalg i landet, som ble vunnet av koalisjonen ledet av Ramush Haradinaj. Ramush gikk av som statsminister i 2019 etter å ha blitt innkalt til avhør som mistenkt i den internasjonale straffedomstolen (krigsforbryterdomstol) i Haag (Associated Press, 2023). Ramush ble erstattet med Albin Kurti, men som gikk av etter 6 uker med makten etter å ha tapt et mistillitsvotum i parlamentet i mars 2020. Kosovo hadde nyvalg og Avdullah Hoti ble valgt, men tapte i 2021 et mistillitsvotum i parlamentet som igjen førte til gjenvalg hvor tidligere statsminister Albin Kurti vant med over 50% av stemmene og gjorde det beste valget et parti noensinne har gjort i Kosovos historie. Dette førte til økt politisk stabilitet og flere viktige EULEX-reformer og initiativer som tidligere hadde blitt fjernet av b.la. Hoti som Anti-Corruption Task Force, ble gjenført av Albin Kurti.

Kosovo i dag

Kosovo står i dag ovenfor flere utfordringer både internt og eksternt som påvirker rettsstaten og EU og EULEXs europeisering av landet. På det interne har internasjonale observatører karakterisert organisert kriminalitet og korrupsjon som et alvorlig problem i Kosovo (Landinfo, 2015, s.3). På det eksterne har Kosovo kun blitt anerkjent av litt over halvparten av FNs medlemsland. Fem av landene er medlemsland av EU som vi kommer tilbake til i et

senere kapittel. En annen viktig ekstern utfordring er forholdet til Serbia, som har en viktig sammenheng med EUs europeisering av Kosovo og EUs europeisering av rettsstaten. De eksterne forholdene til Kosovo kommer vi tilbake til senere i kapittel seks i oppgaven.

Korrupsjon

Korrupsjon er ett av de mest omfattende problemene i Kosovo, og blir sett på som en av deres største interne utfordringer av EU og EULEX særlig innenfor deres mål om å europeisere Kosovo (European Commission, 2022, s.24). Korrupsjon defineres som misbruk av betrodd makt for egen privat vinning. Korrupsjon er et komplekst sosialt, politisk og økonomisk fenomen som påvirker alle land, dog i svært ulik grad. Korrupsjon undergraver demokratiske institusjoner, svekker økonomisk utvikling og bidrar til statlig og politisk ustabilitet (United Nations, 2023a).

En av de mest brukte instrumentene for å måle korrupsjon i et land i verden er Transparency international sin korrupsjonsindeks. Transparency international er en omdiskutert, ikke-statlig organisasjon. De måler oppfatninger om korrupsjon der av navnet «International Corruption Perceptions Index». Indeksen måler ikke faktisk korrupsjon, hvor mange korrupsjonssaker som finnes og hvor mange som eventuelt blir tiltalt eller dømt (Transparency international, 2023a). Indeksen til Transparency rangerer de 180 landene som blir målt fra 1-180, ved å gi dem en score fra 0-100. Kosovo har en rank på 84/180 og en score på 41/100 i målingen fra 2022. Dette er en forbedring fra året før med en score på 39/100 og en rank på 86/180 (Transparency international, 2023b). I et tiårs perspektiv hadde Kosovo en rank på 105 og score på 34 i 2012 som viser at landet har hatt en positiv utvikling (Transparency international, 2012).

I Vest-Balkan er Albania, Serbia og Kroatia relevante sammenlignbare land i forhold til Kosovo. Albania og Serbia fikk begge 36/100 i score og rank 101/180 i 2022, som er dårligere enn Kosovo. Kroatia som var det første landet på Vest-Balkan som fikk medlemskap i EU i 2013 fikk en rank på 57/180 og en score på 50 (Transparency international, 2023b). Kroatia er for Kosovo og EU/EULEX det viktigste landet å sammenligne seg med da medlemslandet deler flere likheter med Kosovo.

Myndighetene i Kosovo har i en lengre periode blitt kritisert av EU og andre internasjonale aktører, for deres manglende makt og vilje til å gå lenger i kampen mot korrupsjon som skader landet kontinuerlig. Korrupsjonen i landet gjør det vanskeligere for landet å tiltrekke seg utenlandske investorer til å investere i landet, noe som landet sårt trenger, særlig i energi sektoren (U.S. Department of State, 2021). Korrupsjonen har store konsekvenser på flere områder i landet som b.la. påvirker politisk stabilitet, infrastruktur, økonomi, arbeidsledighet og fattigdom.

Demografi

Kosovo har i dag en etniske diversifisering av befolkningen i landet, som Jugoslavia hadde utfordringer med. Kosovo består i dag av ca. 91% kosovo-albanere med islam som religion. Den største minoriteten er kosovo-serbere med ortodoks kristendom som sin religion og som utgjør ca 7% av befolkningen (Minority Rights, 2018). Kosovo-Serbere bor i dag hovedsakelig i by-klynger sammen med andre Kosovo-serbere nord i landet, rett ved grensen til Serbia som man ser av kartet under. Her er det flere byer hvor Kosovo-serbere utgjør flertallet, og disse byene som b.la. Mitrovica har egne særregler som sikrer Kosovo-serbere mer autonomi fra kosoviske myndigheter i landet etter forhandlinger med Serbia gjennom EU (United Nations, 2023b). Sett ifra europeisering er etnisk diversifisering både utfordrende for Kosovo, men også en mulighet for å forene folkegruppene, serbere vil inn i EU og det vil også kosovo-albanere. Samtidig kan europeisering også påvirke etnisk diversifisering. Europeisering refererer til prosessen med å integrere ulike europeiske land og samfunn, og dette kan føre til en større grad av likhet og harmonisering mellom ulike kulturer og samfunn.

(GRID Arendal, 2007)

Økonomi

Kosovos økonomi er i sterk vekst, men er allikevel en svak økonomi. Landet er det fjerde fattigste landet i Europa, men hadde en sterk økonomisk vekst i bruttonasjonalprodukt per innbygger fra 2020-2021 på 22.25% til \$5,270 (World Bank, 2023). Dette tilsvarer omtrent 25% av det som er gjennomsnittet i EU. Arbeidsledigheten i landet var på 25.5% i 2020 en nedgang fra 35,3% i 2014, hvor ungdomsledigheten var på 38% i 2020 - ned fra 61% i 2014 (Trading economics, 2023). Til sammenligning har eurosonen en arbeidsledighet på 6% (Eurostat, 2023), hvor Spania har høyest med 12.5% (Statista, 2023). Kosovo er en markedsøkonomi hvor ca. 10% av landets BNP er basert på internasjonal bistand og 20% fra borgere utenfor Kosovo som sender penger hjem. Dette er som følge av det bor flere kosovere utenfor landet enn i selve landet etter kosovokrigen. Fattigdom er et utpreget problem i landet hvor ca. 23% lever i fattigdom (Unicef, 2022). Dette har forårsaket en stor «brain drain» effekt blant de unge i landet, som har den nest høyeste «brain drain» i Vest-Balkan etter Bosnia (wiiw, 2021).

Infrastrukturen i landet er generelt dårlig, men betydelig forbedret etter kosovokrigen som la deler av Kosovo i ruiner. Hovedutfordringen i forhold til infrastrukturen er mangelen på nok strømproduksjon i landet som har ført til flere regelmessige strømbrudd som påvirker næringslivet i landet. Energiproduksjonen kommer hovedsakelig fra to kullkraftverk fra 1960 og 1980 som forurensrer betydelig i nærområdene til kraftverkene. Landet har store forekomster av brunkull som blir brukt i kraftproduksjon og en del ulike metaller. Landet har en fruktbar jord, men som bærer preg av å ikke være industrialisert til sitt fulle potensiale. I tillegg bærer landet preg av manglende utenlandsk investering som setter sitt preg på infrastrukturen i landet, da Kosovo som kjent ikke er et velstående land. Hovedgrunnen til manglende utenlandsk investering i landet er politisk uro og at landet ikke er med i EU. En svak økonomi er en utfordring når det kommer til europeisering av rettsstaten i Kosovo som er helt avhengige av økonomiske bistandsmidler fra både EU og Norge for å gjennomføre reformer.

Kosovo sin økonomi er svak, har høy arbeidsledighet, høy fattigdom og dårlig infrastruktur som svekker næringslivet. Økonomisk utvikling er et av hovedmålene til EUs stabiliserings- og assosieringsprosess i Kosovo som er en del av oppbygningen av rettsstaten i landet. EU har gitt betydelig økonomisk støtte til Kosovo for å bidra til å bygge opp landets økonomi og integrere det tettere med EUs handels økonomi. Dette er noen av de interne utfordringene

lander står ovenfor som skaper utfordringer for europeiseringen av rettsstaten og oppbygningen av denne. Veien til korrupsjon og kriminalitet er kortere når tilstedeværelsen av sosial kapital er nesten helt fraværende. Dette er sentrale faktorer som fører til økt korrupsjon og kriminalitet.

Vi har i dette kapitlet fått en introduksjon til Kosovos historiske bakgrunn preget av et langt og anspent forhold til nabolandet Serbia. I tillegg har vi sett på noen av de viktigste utfordringene landet står ovenfor innad som har stor betydning for EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX. I det neste kapitlet skal vi se nærmere på rettsstaten i Kosovo, en dypere redegjørelse av EULEX, og hva er egentlig Norge sin rolle oppe i alt dette - som er en del av oppgavens forskningsspørsmål.

Empiri

Rettsstaten i Kosovo en introduksjon

Grunnloven i Kosovo fra 2008 garanterer for maktfordelingsprinsippet i landet. Rettssystemet i Kosovo skal bestå av en uavhengig påtalemyndighet og domstol. Rettssystemet er sammensatt av høyesterett og underordnede domstoler (tilsvarende tingrett/lagmannsrett i Norge), en konstitusjonell domstol og en uavhengig påtalemyndighet. Domstolene i Kosovo administreres av Kosovos rettsråd (Landinfo, 2015).

Påtalemyndigheten har ansvaret for å rettsforfølge personer som er siktet for å ha begått straffbare handlinger. Påtalemyndigheten i Kosovo er organisert i henhold til gjeldende lovverk. Den speiler domstoloppbyggingen og består av følgende institusjoner: riksadvokatembetet som har den overordnede ledelsen av påtalemyndigheten. Riksadvokaten har ansvar for intern regulering av påtalemyndigheten blant annet gjennom utstedelse av interne instruksjoner, direktiv og vedtak (State Prosecutor, 2020, s. 28). Påtalemyndigheten som andreinstans behandler ankesakene fremmet for domstolene (Law on State Prosecutor, 2010, s.5). Spesialpåtalemyndigheten med jurisdiksjon over hele landet med en særlig kompetanse regulert i en egen lov knyttet til krigsforbrytelser, terrorisme, organisert kriminalitet, samt korrupsjon og finansiell kriminalitet (Law on the Special Prosecution Office, 2008, s. 5–7). Påtalemyndigheten i førsteinstans er lokalisert på lokalt nivå.

Videre er rettsvesenet i Kosovo en del av en internasjonal domstol og påtalemyndighet lokalisert i Haag - Nederland. Dette er «Det internasjonale tribunal for straffeforfølgelse av personer ansvarlige for alvorlige brudd på internasjonal humanitær lov begått på territoriet til det tidligere Jugoslavia siden 1991». Tribunalen ble opprettet gjennom mandat i FNs sikkerhetsråds resolusjon 827 i 1993, og er underlagt FN. Tribunalen behandler saker som gjelder grove brudd på Genèvekonvensjonene av 1949 som er brudd på krigens folkerett, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten. Tribunalen har ikke mandat til å forfølge land (stater) og organisasjoner, kun enkeltpersoner (United Nations Digital Library, 2023). I 2017 ble tribunalen omorganisert til å gjelde Jugoslavia og Rwanda under «Den internasjonale restmekanismen for straffetribunaler» bestående av 1200 ansatte (ICTY, 2023). Begge tribunalene har vært muliggjort med betydelig finansiering av EU, FN og Norge (Bistandsresultater, 2023a).

Det lokale politiet i Kosovo har ansvar for å opprettholde lov og orden, og landet har ikke noen militære divisjoner foreløpig. Kosovo har imidlertid begynt å etablere militære sikkerhetsstyrker til protester fra NATO og Serbia som mener etableringen vil føre til en eskalering i konflikten mellom Kosovo og Serbia (Reuters, 2018). Videre bidrar i tillegg de lokale sikkerhetsstyrkene og to internasjonale organisasjoner, EULEX og KFOR. EULEX er som kjent EUs rettsstat misjon i Kosovo som vi kommer tilbake til i neste underkapittel. KFOR er en NATO-ledet internasjonal fredsbevarende styrke med ansvar for å skape og vedlikeholde fred og sikkerhet i Kosovo. KFOR har vært til stede i Kosovo siden 1999, med mandat i FNs resolusjon 1244. KFOR hadde en samlet styrke på ca. 42 500 i Kosovo i 1999. Styrken bestod av flernasjonale brigader, hvor USA, Storbritannia, Tyskland, Frankrike og Italia, bidro mest. I dag er antallet redusert til 3800 soldater i landet (NATO, 2022)

Den europeiske unions rettsstat misjon i Kosovo - EULEX

Kosovos rettsstat var i praksis ikke eksisterende etter flere 100 år under sterkt undertrykkende serbisk styre av landet og kosovokrigen som la landet og institusjonene i ruiner. Det var behov for omfattende bistand og EU i spissen lanserte det største og mest omfattende sivile krisehåndteringsoperasjonene som EU noensinne har satt i gang. Oppdraget var den europeiske unions rettsstat misjon i Kosovo, også kjent som EULEX. Hovedoppgavene til oppdraget var å bidra til å styrke rettsstaten i Kosovo og bygge opp et uavhengig, ansvarlig og rettferdig rettsvesen. EULEX begynte i 2008 som en del av det internasjonale samfunnets

innsats for å bidra til å etablere en fungerende rettsstat i Kosovo. Dette etter at provinsen som hadde vært under FN styre siden 1999 (UNMIK) erklærte sin uavhengighet fra Serbia i 2008.

Til forskjell fra UNMIK som fikk sin legitimitet i en vedtatt resolusjon av FN, er EULEX ikke legitimert av noen resolusjoner i FN. EULEX har imidlertid sin legitimitet i en avtale mellom EU og Kosovo: «The Council Decision 2008/124/CFSP of February 4, 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo» (EULEX, 2008). Avtalen ga EULEX mandat til å begynne sitt arbeide for å styrke rettsstaten i Kosovo og bidra til å opprettholde stabilitet og sikkerhet i regionen. Mandatet har blitt forlenget flere ganger siden opprettelsen av EULEX, blant annet av rådsbeslutning 2018/1086 av 10. juli 2018.

Som følge av avtalen mellom EU og Kosovo har EULEX fått et omfattende og bredt mandat som inkluderer bl.a. følgende oppgaver: bidra til å styrke det kosovoalbanske rettsvesenet og sørge for at det opererer i samsvar med internasjonale standarder for rettssikkerhet og menneskerettigheter. Videre skal de bistå med å styrke politistyrken og sørge for at den opererer i samsvar med rettsstatlige prinsipper. EULEX skal også bidra til å bekjempe korrupsjon og organisert kriminalitet i Kosovo, følge opp og undersøke krigsforbrytelser og menneskerettighetsbrudd begått i løpet av konflikten på 1990-tallet og sørge for at de ansvarlige blir stilt til ansvar for sine handlinger. Videre skal de bidra til å fremme respekt for menneskerettigheter og minoritetsrettigheter i Kosovo. I tillegg støtte og samarbeide med sivilsamfunnsorganisasjoner og menneskerettighetsgrupper for å øke bevisstheten om rettsstatlige prinsipper og menneskerettigheter i Kosovo. EULEX har også en rolle som en nøytral og upartisk tredjepart som kan bidra til å håndtere spenninger mellom de ulike etniske gruppene i Kosovo og arbeide for å fremme en fredelig sameksistens mellom kosovoalbanere og serbere (Council Joint Action, 2008, s.1-7).

Oppdraget og mandatet til EULEX er delt i to sentrale perioder. Den første perioden fra 2008-2018 er den mest inngripende ovenfor kosoviske myndigheter og den kosoviske befolkningen i landet. EULEX hadde i den første perioden mandat som innebar at EULEX hadde øverste myndighet til å etterforske og rettsforfølge alvorlige kriminelle handlinger som bl.a. korrupsjon og organisert kriminalitet. EU besluttet i 2018 besluttet å endre EULEX sitt mandat for å gi større ansvar og makt til kosoviske myndighetene og utviklet en exit plan for Kosovo og EULEX, med sikte på å overføre makten og ansvaret for rettssystemet til de kosoviske myndighetene. I 2018 ble det gjennomført en overgangsprosess der EULEX

gradvis reduserte sin rolle som den øverste myndigheten i rettssystemet og overlot mer makt og ansvar til de lokale myndighetene (European Council, 2015). Overgangen markerte en viktig milepæl for EULEX sitt engasjement i Kosovo. EULEX fortsetter den dag i dag å samarbeide med de kosoviske myndighetene i henhold til EUs exit plan og bidrar til å sikre en stabil rettsstat i Kosovo.

EUs exit plan har vært en viktig del av overgangsprosessen og den har bidratt til å styrke de kosoviske myndighetene og deres evne til å håndtere rettslige saker på egen hånd. Målet med planen er å sikre at Kosovo kan opprettholde og videreutvikle et velfungerende og uavhengig rettssystem etter EULEXs fremtidige fullstendige tilbaketrekning. EUs exit plan innebar en omdefinering av EULEXs rolle til å bli en rådgivende og støttende enhet for de kosoviske myndighetene. Samtidig ble det fokusert på å bygge opp kapasiteten til de lokale rettsinstansene slik at de kunne håndtere rettsprosessene selvstendig og effektivt (European Council, 2015).

EULEXs rettsstatsmisjon har begrensede utøvende funksjoner å sikre ansvarligheten til misjonen. Å begrense de utøvende funksjonene, er et viktig element for å nå de overordnede oppdragsmålene. For å ivareta ansvarligheten til EULEX, operer de i henhold til sitt eget ansvarlighetskonsept. Konseptet består av flere elementer som til sammen utgjør EULEX-ansvaret som er operasjonelle, interne og eksterne ansvarlighetsselementer (EULEX, 2023a).

Det operasjonelle elementet består av systemet "Programmatic Approach", for å vurdere virkingen av EULEX sitt arbeid i landet. Hvor EULEX og lokale ansatte i politi- og rettsvesenet blir stilt spesifikke spørsmål, hvor svarene brukes til å måle utviklingen innenfor deres områder i politi- og rettsvesenet. Målet her er å sikre ansvarlighet og samtidig statistisk måle prestasjonene til EULEX, ved å måle fremgangen til de lokale rettsstatsinstitusjonene. Systemet er samtidig exit strategien for EULEX. Når de strategiske målene er oppfylt, vil EULEX overlate Kosovo og det fulle ansvaret for rettssikkerhet i hendene på de lokale institusjonene (EULEX, 2023a).

Det interne elementet består av juridisk ansvarlighet, som er sikret gjennom de rettslige mekanismene til deltakerstatene. Fokuset ligger i å ha åpent og transparens rundt resultater av saker som blir behandlet. I tillegg har EULEX intern etterforskningsenhet, og

disiplinærnemnder og undersøkelsesstyrer som etterforsker mulige lovbrudd blant EULEX ansatte (EULEX, 2023a).

Det eksterne elementet berører flere parter, som politisk og økonomisk ansvarlighet ovenfor EU-medlemsstatene som alle deltar i EULEX. Videre har EULEX ansvarlighet ovenfor politiske myndigheter i Kosovo som er sikret gjennom regelmessige kontakter mellom misjonen og Kosovo-myndighetene gjennom en rettsstatsnemnd. I tillegg har misjonen sosial ansvarlighet overfor befolkningen i Kosovo. Misjonen har etablert et uavhengig menneskerettighetsvurderingspanel for saker hvor kosovere som hevder å være offer for menneskerettighetsbrudd fra EULEX Kosovo i utførelsen av sitt utøvende mandat (EULEX, 2023a).

Innenfor rettsvesenet i Kosovo har EULEX hatt flere ulike stillinger i perioden 2008-2018. I rettsapparatet i Kosovo har de hatt stillingene “Head of the Justice Component”, ”President of the Assembly of EULEX Judges”, “Chief EULEX Prosecutor”, “EULEX prosecutor” og “Special Prosecutor”. EULEXs stillinger jobber side om side med sine lokale kollegaer bestående av kosovere, hvor flere har samme stilling som EULEX, som f.eks.: “Special Prosecutor” (Kosovo Judicial Institute, 2008).

I tillegg har EULEX en politistyrke bestående av 105 spesial politioffiserer fra Polen og en hurtigstyrke på 92 offiserer fra Portugal, Frankrike og Italia som følge av uroligheter nord i Kosovo (Euractiv, 2022). I hoved politistyrken til EULEX finner vi flere nasjoner som har bidratt både blant EU-medlemsland, men også blant ikke medlemmer som Norge.

[Norges rolle i Kosovo gjennom EULEX](#)

Et av forskningsspørsmålene i oppgaven er hvordan Norge gjennom EULEX bidratt til europeiseringen av rettsstaten i Kosovo? Norge er et av få giverland som når FN-målet om 0.7 prosent av BNI til offisiell bistand. Dette tilsvarte 40.1 milliarder i 2021 (Regjeringen, 2022a). Av den totale summen gikk 5.1 milliarder tilsvarende 7.8% til styresett, sivilt samfunn og konfliktforebygging, hvor vi b.la. finner Norges medvirkning til EUs europeisering av Kosovo med bistand til EULEX og deres rettsstatsmisjon i Kosovo (Bistandsresultater, 2023b). Et kjennetegn ved Norges bistand har vært evnen til fleksibelt og raskt å tilpasse seg de skiftende utfordringene i de regionene som mottar bistand. Norske bistandsmidlene har

vært aktivt brukt for å fremme hovedmålet for norsk Vest-Balkanpolitikk som er å fremme regionens integrasjon i euroatlantiske strukturer.

Norges regjering har trukket fram at Kosovo står overfor langsiktige utviklingsutfordringer. Det er Regjeringens oppfatning at Norge må bidra til en felleseuropeisk innsats for å sikre en positiv utvikling i sårbare stater i Vest-Balkan. Den norske bistanden til Kosovo har derfor et mer langsiktig perspektiv. Regjeringen mente allikevel i 2011 at bistanden bør på mellomlang sikt kunne bli redusert i takt med oppnådde milepæler i reformarbeidet (Meld. St. 17 (2010–2011), s. 51). Regjeringens hovedanalyse i 2011 var at utviklingen i Kosovo går i riktig retning. Landet er imidlertid sårbart og muligheten for tilbakeslag er til stede. Regjeringen mente derfor at Norge bør opprettholde støtten til Kosovo.

Regjeringen er imidlertid forberedt på at bistanden til Kosovo kan bli av mer langvarig karakter. Norge bør fokusere innsatsen på følgende områder: Godt styresett, herunder justis- og politisektoren: Støtte EULEXs innsats innen justis- og politifeltet, gi støtte til justissektorreform med særlig fokus på domstolsapparatet og kampen mot organisert kriminalitet, kapasitetsbygging og demokratiutvikling i sentrale institusjoner (Meld. St. 17 (2010–2011), s. 53). Regjeringens overordnede mål for innsatsen i regionen er å bidra til varig stabilitet og en økonomisk og politisk bærekraftig utvikling. Euroatlantisk integrasjon har vist seg å være et viktig virkemiddel for å motvirke konflikter og sikre demokratiske reformer (Meld. St. 17 (2010–2011), s. 55).

Regjeringen Solberg II påpeker i sin stortingsmelding (Meld. St. 36 (2016–2017)) at flere av landene på Vest-Balkan har gjort betydelige fremskritt de siste årene siden stortingsmeldingen St. 17 (2010–2011), men stabiliteten kan ikke tas for gitt. Integrasjonen i EU, som har hatt stor oppslutning, går sakte. Arbeidsledigheten er høy, korrupsjonen omfattende og levekårene dårlige. Eksterne aktører som ikke ønsker europeisk integrasjon blir stadig mer aktive. De samarbeider med lokale krefter som ser seg tjent med å spille på nasjonale og etniske motsetninger for å bevare status quo (Meld. St. 36 (2016–2017) s.12). Regjeringen Solberg II doblet bistanden til Vest-Balkan for å støtte landenes reformprogrammer og dermed fremskynde europeiseringen og integrasjon i EU og NATO i tråd med landenes egne ambisjoner. Styrking av rettsstaten som EULEX i Kosovo, samarbeid og forsoning mellom landene, utvikling av bærekraftige økonomier og styrking av sivil samfunn er regjeringens prioriterte områder for norsk bistand (Meld. St. 36 (2016–2017) s.27).

Kosovo var det landet i Europa som mottok nest mest i bistand i perioden 2009-2021 av den norske stat med en totalsum på 942,6 millioner, etterfulgt av Ukraina som fikk mest bistand i samme perioden (Bistandsresultater, 2023c). Bistanden fra den norske stat foregår gjennom Direktoratet for utviklingssamarbeid (NORAD), som er en fagetat under Utenriksdepartementet og i enkelte bistandsprosjekter underlagt Klima- og miljødepartementet (Bistandsresultater, 2023d). Oversikten over hele Norges bistand er visualisert med portalen på nettsiden bistandsresultater som er eid av NORAD (Bistandsresultater, 2023e). Portalen viser offisiell statistikk over forbruk av norske bistandspenger, fordelt geografisk og på sektorer og partnere. Den gir i tillegg resultatinformasjon gjennom vurderinger av fremdrift og resultater av bistandsprosjekter, resultathistorier og tematiske rapporter. Formålet til portalen er å få mer åpenhet om bruk av norske bistandspenger, samt en bedre systematisering av resultatinformasjon og en bedre forvaltning i bistanden (Bistandsresultater, 2023f).

Norges bistand til rettsstaten til Kosovo har hovedsakelig skjedd i perioden 2009 til 2021 som er siste registrerte regnskapstall hos NORAD. Norge ga også bistand til UNMIK fra 1999 til 2007. Bistanden fra Norge er som nevnt på 942,6 millioner i perioden og er fordelt på 443 prosjekter i samme tidsperiode. Av hele den norske bistanden har 605,9 millioner tilsvarende 64,3% gått til kategorien «styresett, sivilt samfunn og konflikthforebygging», som er en av NORADs 10 kategorier for kategorisering av norsk statlig bistand (Bistandsresultater, 2023g). Av de 443 prosjektene til NORAD i Kosovo er det 13 prosjekter som omhandler bistand til politi- og rettsvesenet med en samlet bistandsverdi på 252 millioner. Innenfor de 13 prosjektene har fire prosjekter en direkte tilknytting til EULEX gjennom EU. Blant de fire er Norges største bistandsprosjekt i Kosovo på 80 millioner kroner.

Norges viktigste rolle i å støtte EU i europeiseringen av Kosovo har først og fremst vært gjennom økonomisk bistand, men også ved å sende sekonderter til å bistå med å bygge opp politi og rettsstaten i Kosovo. En sekondert er en nasjonal ekspert som er utlånt fra nasjonale forvaltninger i Norge til EUs institusjoner for en avgrenset periode på inntil fire år. Gjennom EØS-avtalen og bilaterale ordninger har Norge mulighet til å ha nasjonale eksperter iblant annet Europakommisjonen, EUs utenriktjeneste (EEAS) og EUs byråer i Europa på lik linje med EUs medlemsland (Regjeringen, 2023a). I tillegg har Norge sekonderter i viktige internasjonale organisasjoner som FN, OSSE og multilaterale finansieringsinstitusjoner.

Kosovo er ikke medlem av EU og heller enda blitt et kandidatland, men EU har tilstedeværelse i landet gjennom blant annet EULEX og OSSE. Norge har i dag tre sekonderter i Kosovo hvor to er gjennom EU med EULEX og en gjennom OSSE (Regjeringen, 2022b).

Vi har i dette empiriske kapittelet sett nærmere på Kosovos rettsstat som også er en del av krigsforbryterdomstolen i Nederland. I tillegg har vi sett nærmere på EULEX og hvordan misjonen til EU fungerer i praksis. Vi har også sett at Norges rolle har vært et viktig bidrag til EU sitt rettsstatsmisjon i Kosovo kalt EULEX. Norge har dedikert mest finansielle ressurser til EULEX av alle de norske prosjektene i landet som tilsier at norske myndigheter har stor tro på rettsstatsmisjonen, men samtidig og ser hvor viktig og nødvendig oppdraget er for landet. Vi skal i neste kapittel gå over på analysedelen av oppgaven hvor vi først skal se på forklaringskraften til teorien om europeisering og dets tilnærming ovenfra-ned. Videre trekker vi inn hvordan EU som helhet stiller seg til både EULEX og Kosovo. Vi trekker frem fem medlemsland som ikke anerkjenner Kosovo. Deretter drøfter vi Norges bidrag til Kosovo og EULEX. Til slutt drøfter vi og analyserer forholdet mellom Serbia og Kosovo og hvordan dette har påvirket EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo.

Drøfting og diskusjon

Problemstillingen for denne masteroppgaven er: «Har EUs europeisering av Kosovo ved å bygge opp rettsstaten gjennom EULEX vært en suksess?». Videre har oppgaven som nevnt to forskningsspørsmål tilknyttet problemstillingen. Det første forskningsspørsmålet er: Er den Europeiske unionen samlet om støtten til å bygge opp rettsstaten til Kosovo gjennom EULEX? Videre er andre spørsmålet: «Hvordan har Norge gjennom EULEX bidratt til europeiseringen av rettsstaten i Kosovo?». I følgende avsnitt blir det drøfting og diskusjon rundt problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Europeisering av rettsstaten Kosovo

EUs Europeisering av EU går tilbake til 1999 når Kosovo sin fremtidige politiske status ble lagt til det internasjonale samfunnet med FN i spissen, med oppdraget UNMIK. EU fikk det fulle ansvaret etter Kosovos selvstendighetserklæring i 2008, hvor FN ga det fulle ansvaret videre til EU, som lanserte EULEX og starten på EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo.

Vi har i denne oppgaven vært innom ulike definisjoner for begrepet europeisering hvor vi i denne oppgaven beskriver europeisering som EUs påvirkning/penetrering av et annet lands institusjon. Vi har også vært innom de tre tilnærmingene til europeisering hvor det i denne oppgaven bruker tilnærmingen ovenfra-ned.

Ved å bruke en "ovenfra-ned" tilnærming innenfor europeisering innebærer det at man fokuserer på de øverste nivåene av beslutningstaking og implementering i EU. For og deretter se på hvordan i dette tilfellet EULEX påvirker rettsstaten i Kosovo på det nasjonale nivået. Når en bruker en slik tilnærming, vil det påvirke funnene om EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo på ulike måter.

Fokuset på institusjonell påvirkning med en "ovenfra-ned" tilnærming legger vekt på hvordan EU-institusjoner, politikk og regelverk påvirker rettsstaten i Kosovo. Hvor man undersøker hvordan EU-initiativer som EULEX, eller f.eks. lovgivning og rettslige standarder, blir vedtatt og iverksatt i Kosovo. For å se hvilken innvirkning de har på rettsstatens utvikling.

Tilpasning av rettslige standarder med en ovenfra ned tilnærming ser på prosessen med tilpasningen av nasjonal lovgivning og praksis til EU-standarder. Hvor man ser på progresjonen til EULEX i Kosovo i henhold til i å tilpasse sin rettsstat til EU-kravene som f.eks. bekjempelse av korrupsjon, og hvilke utfordringer og endringer som oppstår som et resultat av denne tilpasningen.

Politiske og institusjonelle endringer i Kosovo med en "ovenfra-ned" tilnærming fokuserer på politiske og institusjonelle endringer som følge av europeiseringen av rettsstaten gjennom EULEX. Dette inkluderer opprettelsen eller styrkingen av institusjoner som er ansvarlige for rettslig reform, endringer i beslutningsprosesser og politiske diskusjoner om rettsstatsprinsipper og verdier. Med tilnærmingen vil man vurdere hvordan EU-tilnærmingen påvirker politikken og lovgivningen i Kosovo, samt hvilken rolle nasjonale aktører spiller i implementeringen av endringene.

Når en bruker ovenfra-ned tilnærmingen blir det lagt begrenset vekt på sosiale og kulturelle faktorer som eventuelt kan påvirke europeiseringen av rettsstaten i Kosovo. I stedet fokuseres det mer på de formelle institusjonelle og politiske aspektene ved endringene. Dette betyr dog

ikke at sosiale og kulturelle faktorer er irrelevante, men blir ofte underrepresentert i analysen sammenlignet med en "nedenfra-opp" tilnærming. Hvor det her tas hensyn til hvordan lokalbefolkningen og samfunnet oppfatter og reagerer på EULEXs europeisering av rettsstaten.

Som nevnt i teorikapittelet er ikke ovenfra-ned tilnærming den eneste måten å analysere europeisering av rettsstaten i Kosovo på. I denne oppgaven har vi vært innom tre ulike tilnærminger, hvor de to andre tilnærmingene er innenfra-ut og nedenfra opp.

En "nedenfra-opp" tilnærming ville for eksempel sett på hvordan lokale aktører og samfunnet påvirker rettsstatsutviklingen og EU-integrasjonsprosessen. Med en "innenfra-ut" tilnærming kan man få en dypere forståelse av hvordan europeiseringen av rettsstaten påvirker den lokale konteksten i Kosovo, og hvordan lokale aktører og faktorer spiller en rolle i implementeringen og tilpasningen av europeiske standarder og prinsipper gjennom EULEX. En helhetlig analyse av enten to eller alle tre tilnærmingene vil man kunne oppnå en bredere forståelse av kompleksiteten i europeiseringen av rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX.

Europeisering av rettsstaten i Kosovo finner vi ikke bare gjennom EULEX, men også gjennom andre avtaler EU har inngått med Kosovo. En sentral avtale EU har inngått med Kosovo er Stabilisation and Association Agreement (SAA) (European Council, 2015). Her vil tilnærmingen ovenfra-ned være aktuell, men man kunne også brukt tilnærmingen nedenfra-opp. SAA er en avtale som inngås mellom Den europeiske union og land som søker om medlemskap i EU eller har et nært partnerskap med EU. Formålet med SAA er å etablere en ramme for politisk dialog, økonomisk samarbeid og en gradvis tilnærming til EU-lovgivningen. En SAA fungerer som et første steg i prosessen mot et potensielt EU-medlemskap for landene som inngår avtalen. Gjennom en SAA gir EU å støtte og veiledning ovenfor landene i deres reformprosesser for å oppfylle de nødvendige standardene og kriteriene som kreves for EU-medlemskap. SAA avtalen har kun blitt inngått med landene på Vest-Balkan, foruten Slovenia. Avtalen har vært et viktig verktøy av EU for å europeisere flere av landene for at de skal kunne bli medlem av EU – som Kroatia. Ved å signere SAA avtale med EU får landene også flere økonomiske fordeler mot at de oppnår mål satt av EU. I avtalen har EU mulighet til å gi landene som signerer avtalen kan tilbys bl.a. lettelser i visumkrav, tollfri tilgang til noen eller alle EU-markeder og i tillegg tilgang til ulike økonomiske virkemidler (fond) og teknisk bistand (European Commission, 2023c).

Hovedelementene til SAA avtalene er tilnærming til EU-standarder. Gjennom en SAA blir landet oppfordret til å tilpasse sine lover, regelverk og standarder til EU-lovgivningen. Dette for å styrke landets innsats med å modernisere og styrke sin rettsstat. SAA legger grunnlaget for regelmessig politisk dialog mellom EU og landet. Dette bidrar til å styrke det bilaterale forholdet mellom både EU og nabolandene og øke samarbeidet på viktige områder som demokrati, menneskerettigheter, rettsstaten og regional stabilitet (European Commission, 2023d).

SAA har i Kosovo sitt tilfelle vært et viktig supplement til EULEX som forsterker EULEXs europeisering av rettsstaten i Kosovo. Både SAA og EULEX har flere av de samme målene i rettsstatsbyggingen i Kosovo. Avalen tar opp flere viktige aspekter som EULEX målrettet arbeider mot. Avtalen beskriver partenes forpliktelse til institusjoner basert på rettsstatsprinsippet, til god styreskikk og demokratiske prinsipper gjennom et flerpartisystem med frie og rettferdige valg (SAA, 2015, s.4). Avtalen stadfester at formålet er å støtte Kosovos innsats for å styrke demokratiet og rettsstatsprinsippet (SAA, 2015, s.9). Avtalen beskriver videre at Kosovo skal respektere den internasjonale domstolen ICTY, og dets beslutninger (SAA, 2015, s.11). Videre må Kosovo forplikte seg til samarbeid og skape et vennskapelig samarbeid i regionen innenfor rettsstatsprinsippet (SAA, 2015, s.14).

I artikkel 83 av avtalen finner vi kjernen som treffer EULEX og EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo. Artikkelen stadfester at samarbeidet mellom EU og Kosovo skal særlig ha som mål å styrke uavhengigheten, upartiskheten og ansvarligheten til rettsvesenet i Kosovo og forbedre dets effektivitet. Det skal utvikles adekvate strukturer for politi, påtalemyndighet, dommere og andre juridiske og rettshåndhevende organer for å forberede dem til samarbeid innenfor sivile, kommersielle og strafferettslige saker. Dette vil muliggjøre effektiv forebygging, etterforskning, straffeforfølgelse og rettsavgjørelser knyttet til organisert kriminalitet, korrupsjon og terrorisme (SAA, 2015, s.95). Avtalen påpeker at samarbeidet skal særlig ha som mål å støtte gjennomføringen av rettsstatsprinsippet, den korrekte funksjonen til institusjonene til fordel for befolkningen i Kosovo som helhet og ha en positiv utvikling av forholdet mellom EU og Kosovo (SAA, 2015, s.130).

Avtalen mellom EU og Kosovo tar også opp kampen mot korrupsjonen i landet som også er en av EULEXs kjernesaker i europeiseringen av rettsstaten i Kosovo. Avtalen befester

viktigheten EU og Kosovo legger på bekjempelse av organisert kriminalitet, korrupsjon, samt styrking av samarbeidet i kampen mot terrorisme i tråd med EU fellesskapet sitt regelverk (SAA, 2015, s.6). Videre skal partene samarbeide med hverandre med mål om å styrke Kosovo sine strukturer for bekjempelse og forebygging av kriminell aktivitet, særlig organisert kriminalitet, korrupsjon og andre former for alvorlig kriminalitet med en tverrgående/kryss-grense dimensjon. Kosovo skal overholde relevante internasjonale konvensjoner og instrumenter på dette området. Regionalt samarbeid i bekjempelsen av organisert kriminalitet skal fremmes (SAA, 2015, s.103).

Gjennom dette samarbeidet i SAA ser vi tydelig EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo, ved å fremme god styreskikk, demokratiske prinsipper og rettsstatsprinsippet i tråd med EU fellesskapets regelverk og internasjonale konvensjoner. Spørsmålet nå er om EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo har vært en suksess, som i denne oppgaven defineres som enten prosess eller et resultat.

EULEX – en omdiskutert suksess?

EUs rettsstatsmisjon EULEX har vært og er en omdiskutert aktør i forsøket på å europeisere rettsstaten Kosovo. Mens EU hevder at EULEX har vært en suksess, er det også betydelige motforestillinger og utfordringer. Her finner vi utfordringer innad i EULEX og blant politikere i Kosovo. I tillegg har vi flere eksterne faktorer som forholdet til Serbia som gjør det vanskelig å kalle EULEX for en utelukkende suksesshistorie.

EU utarbeider årlig rapporter «Country Reports» som gir en omfattende vurdering av utviklingen og fremgangen til et land som søker eller er involvert i en tilknytningsprosess til EU, inkludert Kosovo. Rapportene blir utarbeidet av EU-kommisjonen og gir en grundig analyse av politiske, økonomiske, sosiale og rettslige forhold i landet. Rapporten gir en objektiv vurdering av situasjonen i landet og identifiserer både fremskritt og utfordringer innenfor forskjellige sektorer. Rapportene vurderer om landet har oppnådd tilstrekkelig fremgang og om landet oppfyller kravene og kriteriene som er nødvendige for å bevege seg videre i integrasjonsprosessen med EU. Rapportene dekker b.la. områder som rettsstatsprinsipper, demokratiske institusjoner og menneskerettigheter.

Rapporten som omhandler perioden juni 2021 til juni 2022, trekker fram at Kosovo fortsatt er på et tidlig stadium i å utvikle et velfungerende selvstendig rettssystem. Den generelle administrasjonen av rettsstaten fortsetter å være treg, ineffektiv og sårbar for utilbørlig påvirkning. I løpet av rapporteringsperioden ble det oppnådd noen fremskritt på utviklingen av rettsstaten (European Commission, 2022, s.16). EU utarbeider som nevnt årlige rapporter om et lands tilstand innenfor en rekke områder. De øvrige rapportene om Kosovo har et gjennomgående likhetstrekk som er at det har vært en positiv utvikling i rettsstaten i landet etter at EULEX startet sitt arbeid i 2008. Rapporten fra 2013 konkluderte med at 2013 har vært et historisk år for Kosovo på deres vei mot integrasjonen i EU. Kosovo forpliktet seg i 2013 til å delta i EU ledede-samtaler med Serbia og gjennomførte viktige politiske reformer som ble identifisert i studien om gjennomførbarhet fra 2012. EU verdsatte innsatsen til Kosovo ved å igangsette forhandlinger om en stabiliserings- og assosieringsavtale mellom EU og Kosovo. Rapporten presiserer selv om det har vært fremgang innenfor rettsstaten, gjenstår det fortsatt mye arbeid. (European Commission, 2013a, s.1-2). EUs rapport om Kosovo i 2015 trekker frem den økte ustabiliteten i politikken i landet i 2015, som forsinker reform arbeidet til EULEX og EU i Kosovo. Rapporten trekker allikevel frem at rettsstaten har gjort viktige positive fremskritt til å bygge opp en selvstendig rettsstat. Likevel var rettsvesenet fortsatt utsatt for politisk innblanding i 2015. Rapporten peker på at det kreves ytterligere innsats for å sikre uavhengighet i loven og i praksis. Dette for å forebygge og bekjempe korrupsjon innad i rettsvesenet (European Commission, 2015, s.10-19).

Kosovo rapporten fra 2018 fremhever utfordringene med det fragmenterte politiske klimaet, og den fortsatte hindrende atferden til noen enkeltstående kosovariske parlamentarikere. Dette påvirker igjen effektiviteten til nasjonalforsamlingen med å gjennomføre viktige reformer. Rapporten legger vekt på den presserende nødvendigheten av å implementere anbefalingene som ble fremsatt av EU kommisjonen i 2016. Implementeringen har vært minimal på sentrale områder som rettssystemet, kampen mot korrupsjon og organisert kriminalitet. Rapporten fra 2018 understreker viktigheten av å sikre maktdeling, klargjøre politiske prioriteringer, øke effektiviteten og ansvarligheten i den offentlige administrasjonen (European Commission, 2018, s. 6-7, 9, 15, 28-29).

Politisk stabilitet i landet har som nevnt vært dårlig og til tider svært utfordrende for EULEX. Etter valget i 2021 hvor Albin Kurtis parti fikk flertall i nasjonalforsamlingen, har Kosovo fått betydelige bedret politisk stabilitet (European Commission, 2022, s.7). Denne politiske

situasjonen har vært gunstig for at Kosovo har kunnet intensivert innsatsen for å styrke demokratiet og rettsstaten, bekjempe korrupsjon og intensivere lovgivningsaktiviteter, inkludert reformer relatert til både EU og EULEX (EULEX, 2020b).

I tillegg til EUs land rapporter om Kosovo har EULEX også utarbeidet rapporter om deres arbeid med rettsstaten i Kosovo. I EULEXs rapport fra 2019-2020 lander på flere av de samme konklusjonen om progresjon og utfordringene knyttet til EULEX som EU også tar opp i land rapporten om Kosovo. Etter en lang periode hvor fremdriften av flere høyprofilerte saker, hvorav mange var tidligere EULEX-saker forble forsinket eller stoppet helt, gikk en rekke av dem videre. Dette førte til flere viktige domfellelser av sentrale og høyt profilerte embetsmenn i Kosovo for korrupsjon. Rapporten trekker også frem ineffektiviteten i rettssystemet som tar for lang tid fra saksbehandling til endelig domsavgjørelse (EULEX, 2020a, s. 8-10, 21). EULEXs nyeste rapport fra 2022 trekker på flere av de samme konklusjonene til EULEXs rapport i 2020. Den nyeste rapporten til EULEX er dog preget av de mange negative effektene som følge av utbruddet av sars-CoV-2 i 2020. Rapporten påpeker at for mange høyprofilerte korrupsjonssaker fortsetter å lide tilbakeslag, og fremgang i straffeforfølgelsen av krigsforbrytelser er begrenset til et fåtall antall tilfeller (EULEX, 2022, s.8-14).

EULEX har møtt på flere utfordringer underveis i deres rettsstatsmisjon som nevnt i rapportene til både EU og EULEX. Det alvorligste er flere korrupsjonsanklager mot EULEX ansatte som førte til en uavhengig granskning i 2015 av påstandene om korrupsjon og lovbrudd innad i EULEX (Jacqué, 2015). Granskningen ble ledet av advokaten Jean-Paul Jacqué etter å ha blitt utnevnt av Federica Mogherini som var EUs høyrepresentant for utenriks- og sikkerhetspolitikk. Rapporten konkluderer at det burde ha blitt åpnet en etterforskning fra begynnelsen av. Dette ville ha forhindrede problemene som senere oppstod i forbindelse med bruken av hemmelige og spesielle prosedyrer som bidro til mistanker om en dekkoperasjon av anklagene. Kommunikasjonen mellom Pristina og Brussel, samt innad i CPCC, var spesielt dårlig og bidro til misforståelser (Jacqué, 2015, s. 7-8).

Videre kritiserer Jacqué EULEX og deres manglende strategi og innsatts for å øke tilliten til lokalbefolkningen og lokale myndigheter (Jacqué, 2015, s.11-12). EULEX fikk på ny i 2017 nye alvorlige anklager om korrupsjon innad i misjonen, denne gangen fra EULEXs «Cheif Judge» Malcolm Simmons valgte å trekke seg fra stillingen. Det skal dog sies at Simmons var

under intern etterforskning av EULEX selv for alvorlige lovbrudd (Hopkins, 2017). Det har foreløpig ikke vært noen domfellelser av EULEX-ansatte for å ha begått lovbrudd i Kosovo.

En eventuell konsekvens ved en domfellelse av en EULEX ansatt, vil skje i deres eget hjemland. Dette skyldes at de som jobber ved EULEX, har fått immunitet mot lokale juridiske og administrative prosesser i Kosovo. Dette er i tråd med praksis for andre internasjonale og diplomatiske oppdrag i verden. Selv om lokal lovgivning ikke kan håndheves mot EULEX eller dets ansatte, må EULEX og dets ansatte fortsatt overholde lokal lovgivning. Hvis en EULEX-ansatt likevel bryter loven, kan immunitet oppheves og personen kan holdes strafferettslig ansvarlig i sitt hjemland (EULEX, 2023a). Å gi immunitet til EULEX ansatte, kan være med på å sette misjonen i dårlig lys, særlig hvis ansatte blir anklaget for lovbrudd. Ved å gi immunitet til EULEX er det med på å undergrave tilliten til rettsstaten i Kosovo som de selv har vært med å bygge opp. Her kan man ende opp med å stå ovenfor et dilemma hvor en EULEX ansatt blir anklaget for et lovbrudd i Kosovo, men blir frikjent i hjemlandet sitt. Tilliten EULEX har ovenfor lokalbefolkningen har blitt satt på prøve flere ganger og oppfattes av flere som nevnt tidligere som tynnslitt.

Problematikken med blant annet tilliten mellom EULEX og lokalbefolkningen blir også bragt opp i bokkapittelet til i Osland & Mateja (2021) i boken: *The EU and crisis response* (Ginty, Pogodda, Richmond, 2021). Kapittelet til Osland & Mateja (2021) analyserer EUs kriserespons på Vest-Balkan gjennom linsen til EULEX. Metoden har vært å ha gjennomføre intervjuer med sentrale aktører i EULEX og de som blir både direkte og indirekte berørt av rettsstatsmisjon. Kapittelet stadfester at EU er den desidert største innflytelsesrike aktøren i regionen (Osland & Mateja, 2021, s. 115). Dette er med på å befeste hvor omfattende EUs europeisering er i rettsstaten i Kosovo.

En studie gjennomført i 2016 hevdet 60 prosent at de ikke hadde tillit til påtalemyndigheten. 63 prosent av respondentene anså at korrupsjon var utbredt blant dem. 61% mente at det var utbredt korrupsjon i Kosovos rettsvesenet (Osland & Mateja, 2021, s. 121). Mangelen på uavhengighet i det lokale rettsvesenet var gjennomgående i intervjuene til Osland & Mateja (2021). Det blir trukket fram at hovedutfordringen for rettsstatsprinsippet i Kosovo er at dommere og påtalemyndigheten er politisk utnevnt som skaper et inntrykk ovenfor borgerne at rettssystemet ikke er uavhengig. Da EULEX ble lansert, hadde lokalbefolkningen høye forventninger om at EU skulle takle dette utbredte problemet, men til stor skuffelse (Osland &

Mateja, 2021, s. 122). Tilliten til rettsvesenet i Kosovo blant kosovo-serbere er problematisk, som i hovedsak skyldes at ingen kosovo-serbere søkte på stillingen som dommere i protest mens FN administrerte landet under UNMIK. Sammensetningen av rettsvesenet i landet ble helt etnisk kosovo-albansk. Dette medførte at EULEX lanserte sine egne dommere som hadde tilhørighet i sine respektive hjemland (Osland & Mateja, 2021, s. 122).

Når EULEX lanserte egne dommere innebar dette at EULEX trengte å låne tjenestemenn fra andre land for å bemanne stillingene. Varigheten for oppdraget tjenestemennene tok på seg var på ett år med mulighet for forlengelse. Dette førte til hyppige utskiftninger av personell, noe som ikke er ideelt for rettsprosesser som er tidkrevende å sette seg inn i. En lokal dommer, som ble intervjuet, hevdet at dette systemet påvirket kvaliteten på EULEX-dommerne som ønsket å komme til Kosovo, samt oppfatningen av deres avgjørelser. Til sammen ble dette ikke ansett å være av den høyeste standarden (Osland & Mateja, 2021, s. 125). Her ble det også hevdet at hurtigheten på behandlinger av saker og det årlige antallet var mye lavere hos EULEX dommere enn lokale dommere. EULEX dommerne sine valg og prioriteringer av mindre alvorlige saker blir også trukket frem som problematisk, som de utførte for å kunne vise til EU og EULEXs fremgang i rettsstaten. Her forventet de lokale dommerne at EULEX skulle ta flere alvorlige saker (Osland & Mateja, 2021, s. 126). Kapitlet til Osland & Mateja (2021) trekker frem hvor ødeleggende anklagende om korrupsjon innad i EULEX er, hvor de tidligste anklagene ble avvist i rapporten til (Jacqué, 2015). Fredsmisjoner opplever problemer med oppfattet mangel på ansvarlighet. Det rapporteres både i mediene og i akademiske studier om eksempler på at internasjonalt personell bryter juridiske og etiske regler som FN har slitt med. For EULEX var oppfatningen av mulig korrupsjon spesielt problematisk, da de skulle være et eksempel på uavhengighet innen rettsvesen og politistyrke (Osland & Mateja, 2021, s. 126).

Intervjuobjektene til Osland & Mateja (2021) med direkte erfaring med EULEX avviste kjennskap til utbredt korrupsjon innenfor misjonen. De som ble intervjuet fra sivilsamfunnet mente det motsatte, og oppfattet EULEX som korrupt og ansvarlig for at de var korruperte eliter i landet. Videre var den generelle oppfatningen at EULEX ikke gjør noe med hovedproblemet i Kosovo: 'det er mye politisk innblanding, og ingen parlamentsmedlemmer er i fengsel'. 78% tror at rettsstatsinstitusjonene - både lokale og EULEX - påvirkes av politikere ifølge en meningsmåling (Osland & Mateja, 2021, s. 126-127).

Kapittelet til Osland & Mateja (2021) trekker frem at EU har flere mål i Vest-Balkan som kan ha gått på bekostning av EULEX som er et viktig og helt sentralt funn. Mål som konflikthåndtering, intern sikkerhet og EUs aktørrolle ble ansett som viktigere for EU enn rettsstatsmisjonen. En EULEX-tjenestemann kommenterte i intervjuet at Brussel bruker en enorm mengde energi på normaliseringsprosessen med Serbia, ofte på bekostning av de virkelige problemene med Kosovo sitt rettsvesen (Osland & Mateja, 2021, s. 129). EU prioriterer stabilitet med Serbia fremfor den interne situasjon i Kosovo. EULEX ansatte opplever frustrasjon over EUs manglende engasjement for rettsstatsprinsipper. I tillegg er det interessekonflikt da noen av de personene som allmennheten anså som hovedkandidater for EULEX-etterforskninger, var de samme personene som EU benytter i dialogprosessen med Serbia (Osland & Mateja, 2021, s. 131-132). Dette kan potensielt ha medført at kampen mot kriminalitet og korrupsjon gjennom EULEX har blitt svekket.

Korrupsjonen i Kosovo er fortsatt den dag i dag et alvorlig problem. Dette ser vi også i rapportene til EU (European Commission, 2013a/2015/2018/2022) og EULEX (EULEX, 2020a/2022). Alvorligheten og utfordringene til korrupsjonen blir også satt søkelys på i kapittelet til Osland & Mateja (2021). Korrupsjon er som nevnt i den empiriske delen vanskelig å måle. Den mest brukte korrupsjonsindeksen- Transparency International, måler ikke faktisk korrupsjon, men hvordan folk oppfatter korrupsjon i sitt land. FN kartla i 2011 kosovernes erfaring med korrupsjonen i landet i 2011 (UNODC, 2011). Rapporten trekker også frem det alvorlige og store omfanget av korrupsjonen i landet som befinner seg på alle sosiale rangstigninger i landet. I 2011 hadde i gjennomsnitt 9,4 prosent av den voksne befolkningen i Kosovo enten direkte eller indirekte eksponering for en bestikkelseserfaring med en offentlig tjenestemann på årsbasis. (UNODC, 2011, s. 7-11). Funn i rapporten viser at blant de offentlige tjenestemennene som mottar flest bestikkelser i Kosovo er leger (42%), polititibetjener (30 %), sykepleiere (26 %) og kommunale arbeidere (20 %) (UNODC, 2011, s. 17).

EU har bidratt med finansiell støtte til Kosovo innenfor en rekke områder som infrastruktur, økonomi og helsesektoren, men sistnevnte har ikke fått særlig betydningsfulle bidrag (European Investment Bank). Helsen systemet i Kosovo er fortsatt underfinansiert, og det er mangel på både leger og sykepleiere med tilstrekkelig opplæring og praksis (Regjeringen, 2023b). EU bruker mellom 50-100 millioner euro årlig på EULEX siden oppstarten i 2008 (Gentjan, 2017, s. 78), som er betydelig mer enn støtten EU gir til infrastruktur og

helsevesenet i landet. En kan her stille seg spørsmål om hvorfor ikke EU har prioritert mer finansielt støtte til å styrke helsevesenet i Kosovo som har omfattende og alvorlige problemer med bestikkelse og korrupsjon.

EU har en lang historie med å støtte rettsstatsbygging og reformer innenfor rettsvesenet i land som ønsker å bli medlem av EU, eller som har partnerskapsavtale med EU. Programmene går også under navnet "rule of law missions" i likhet med EULEX i Kosovo. EUs "rule of law missions" er en del av EUs innsats for å fremme stabilitet, demokrati og respekt for menneskerettighetene i regioner både i og utenfor EU. Her har EU vært deltagende i rettsstatsoppdrag operasjoner i Afghanistan, Irak, og Georgia. Hvert oppdrag har sine egne unike utfordringer og begrensninger, men de deler alle det overordnede målet om å styrke rettsstatsprinsippene og øke respekten for menneskerettighetene landet.

Georgias "rule of law missions" EUJUST fra perioden 2004-2005 er det EU-oppdraget som er mest sammenlignbart med EULEX i Kosovo. En vesentlig stor forskjell mellom EUJUST og EULEX er deres omfang og dybde hvor oppdraget i Kosovo er betydelig større. EUJUST hadde et budsjett på omtrent 2 millioner euro og 10 utsendte representanter fra EU (Grevi, Helly, Keohane, 2009, s.201). Georgia var i likhet med Kosovo preget av korrupsjon og svake institusjoner. (Grevi, Helly, Keohane, 2009, s.204). Oppdraget EULEX og EUJUST hadde flere fellestrekk på utfordringene. EUJUST hadde i likhet også fremgang i å styrke rettsstaten i Georgia, i den korte perioden de var til stede. EUJUST møtte på store utfordringer innad i landet hvor mangelen på støtte blant de lokale myndighetene var en bidragsgivende faktor (Grevi, Helly, Keohane, 2009, s.207-208). EUs rettsstatsmisjon i Georgia er vanskelig å tolke som suksessfull eller ikke da oppdraget var av så lite omfang. Oppdraget til EUJUST viser hvor komplisert og utfordrende det er å bygge opp og styrke en allerede svak rettsstat.

[En samlet europeisk union om Kosovo og EULEX?](#)

Oppgavens andre forskningsspørsmål spør om den Europeiske unionen samlet om støtten til å bygge opp rettsstaten til Kosovo gjennom EULEX? Et sentralt spørsmål å stille seg i EUs europeisering av rettsstaten i Kosovo, er om unionens medlemsland er samlet i støtten til EULEX. Som en del av oppbygging og forbedring av rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX, har Kosovo et mål å kunne bli medlem av EU i fremtiden. En helt sentral forutsetning for at Kosovo skal kunne bli medlem av EU, er at alle EU-landene anerkjenner dets selvstendighet.

Den Europeiske unionen består av 27 medlemsland hvor fem av de ikke anerkjenner Kosovo som et selvstendig land. Disse er: Spania, Slovakia, Romania, Hellas og Kypros og har som følge av dette ingen ambassade i Kosovo, men samarbeidskontorer.

Deltagelsen i EUs misjonsoppdrag EULEX i Kosovo er basert på frivillig basis og hvert medlemsland kan selv bestemme hvordan de ønsker å delta i EULEX, enten økonomisk eller med personell i forhold til hensyn til egne nasjonale interesser og prioriteringer. EUs rammeverk for felles utenriks og sikkerhetspolitikk (CFSP), danner det juridiske grunnlaget for deltagelse i EULEX i Kosovo og andre EU-oppdrag, CFSP understreker prinsippet om frivillig deltakelse (EUR-Lex, 2023b). CFSP er basert på solidaritetsprinsippet, som betyr at medlemslandene er forventet til å støtte EUs felles politikk, inkludert oppdraget EULEX (European Commission, 2023e). I praksis bidrar EUs medlemsland til oppdragene til EU i forhold til deres evner og interesser, hvor større og mer innflytelsesrike medlemsland ofte gir et større og mer betydelige bidrag.

Beslutningen om å delta i EULEX og størrelsen på bidraget er imidlertid opp til hvert enkelt medlemsland. Medlemslandene i EU er forpliktet til å respektere beslutningene som tas av EU innenfor rammen av CFSP. Dette betyr at selv om et medlemsland ikke bidrar til EULEX, forventes det at landet fortsatt respekterer og implementerer de avgjørelsene EU har tatt i forhold til oppdraget som en del av forpliktelsen til EUs felles utenrikspolitiske mål (EULEX, 2023c). Både EUs rettsstatsmisjon EULEX og NATOs KFOR er av de aller fleste anset som statusnøytrale. Dette skyldes deres primære mandat som er å opprettholde fred, sikkerhet og stabilitet - og ikke ta side i politiske eller territorielle konflikter.

Spania

Spania er det største EU-landet som enda ikke har anerkjent Kosovo og vært det landet som lengst har holdt hardest på dette standpunktet. Bakgrunnen for dette skyldes flere forhold. Det første og viktigste forholdet er Spanias utfordringer med separatistbevegelser i deres egen stat. Spanias bekymring er at en anerkjennelse av Kosovo som en uavhengig stat kan sette en farlig presedens for lignende situasjoner innenfor landets grenser. Spania har selv hatt et territorielt spørsmål knyttet til regionen Catalonia, hvor det er en stor uavhengighetsbevegelse (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.216-217). Spanske myndigheter er også bekymret for at det kan blusse opp igjen konflikter i regionen Baskerland som var preget av en rekke

terrorhandlinger fra 1968 til 2006 (NUPI, 2010). Det andre forholdet er at Spania følger prinsippet om territorial integritet som betyr at de ikke ønsker å støtte en ensidig uavhengighetserklæring uten enighet fra den eksisterende staten, i dette tilfellet Serbia. Spania har vært bekymret for de potensielle implikasjonene som anerkjennelse av Kosovo kan ha for andre territoriale konflikter i verden. Det tredje forholdet er Spanias tilnærming i internasjonal politikk som bærer preg av å ha en konsensusbasert tilnærming (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.215).

I de siste årene har det skjedd flere viktige hendelser i Spania, som har politisk sett vært både positivt og viktig for Kosovo. Valget i Spania i 2019 førte til at en ny regjering ble dannet, denne gang med sosialdemokratisk bakgrunn. Spanias nye regjering i 2019 er ledet av statsministeren Pedro Sánchez, som fortsatt styrer Spania i dag. Sánchez regjering gjennomførte i 2023 endringer i loven om å avskaffe straffelovens paragraf som omhandler oppvigleri og som flere katalanske separatistledere ble dømt etter i 2017 (NRK, 2023). Dette er en av flere indikatorer på at Spania er på en ny kurs mot en mildere og en mer pragmatisk tilnærming til Kosovos uavhengighetserklæring (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.231).

Selv om Spania ikke har anerkjent Kosovo som en uavhengig stat, har de likevel bidratt til EUs rettsstatsmisjon EULEX. Spanias bidrag til EULEX har hovedsakelig vært gjennom teknisk bidrag i form av politi- og rettssystempersonell. De har bidratt med både politibetjenter og jurister som har jobbet i Kosovo for å styrke rettssikkerheten og bidra til oppbyggingen av et uavhengig og fungerende rettssystem i landet (Mejía, 2017). Spanias deltakelse i EULEX har vært et ledd i deres engasjement for å støtte fred og stabilitet i Vest-Balkan men også og fremme stabilitet og utvikling av rettsstaten i Kosovo (La Moncloa, 2013).

Spania har spilt en viktig rolle i flere konflikter på Vest-Balkan og var en viktig bidragsyter til KFOR og NATOS operasjon i 1999 under kosovokrigen. Spania er i tillegg en stor og viktig nasjon i EU og en eventuell fremtidig anerkjennelse fra Spania kan utløse en domino-effekt for de resterende fire nasjonene Romania, Kypros, Hellas og Slovakia.

Slovakia

Slovakia er det andre EU-medlemslandet som ikke har anerkjent Kosovo og har i likhet med Spania bekymringer for potensielle uavhengighetserklæringer blant minoritetsgrupper innad i deres egen stat (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.156). Slovakia følger også Spania med prinsippet om territorial integritet og konsensusbasert tilnærming. En annen viktig faktor til at Slovakia ikke anerkjenner Kosovo er deres nære bånd til Serbia som heller ikke anerkjenner Kosovos uavhengighet. Serbia betrakter Kosovo som en integrert del av sitt territorium, og Slovakia har støttet Serbias posisjon på bakgrunn av historiske, etniske og diplomatiske bånd.

Selv om Slovakia ikke anerkjenner Kosovo, har de spilt en sentral rolle i EULEX. Slovakia har bidratt med både finansiell bistand og teknisk bistand til EULEX i form av personell til både politi- og rettsvesenet (The Ministry of Foreign and European Affairs, 2022). Dette har vært av et mye større omfang enn det Spania har bidratt med til misjonen. Slovakias deltakelse i EULEX har vært et uttrykk for deres engasjement for å støtte oppbyggingen av rettsstaten i Kosovo og bidra til å oppnå stabilitet og fred i regionen som er deres viktigste utenrikspolitiske mål (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.149).

Slovakia har i likhet med Spania vært en aktiv bidragsyter til NATO sine KFOR styrker, EULEX og flere frivillige organisasjoner i landet. Slovakia med sin plassering i Sentral-Europa og nærhet til Balkan ansett det som sin oppgave å beholde freden på Balkan (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.147). Slovakias tilnærming til Kosovo har blitt betydelig bedre i årene etter deres anerkjennelsesnekt i 2008 som var en overraskelse for mange. De siste årene har Slovakia økt både teknisk og finansiell bistand til Kosovo som er blant prosjektlandene i Slovakias offisielle utviklingsprogram (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.148).

Romania

Romania er det tredje landet som ikke har anerkjent Kosovo og har i likhet med Slovakia en nær geografisk plassering til Vest-Balkan. Romania deler flere av de samme grunnene med både Spania og Slovakia i hvorfor de ikke anerkjenner Kosovo. En viktig faktor til at Romania ikke anerkjenner Kosovo er også i likhet med Spania og Slovakia en bekymring for uavhengighetserklæringer innad i staten blant de ungarske minoritetene (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.174). I likhet med Slovakia og Spania står Romania fast på prinsippet om

territoriell integritet. Dette skyldes i all hovedsak deres forhold til nabolandet Moldova hvor det er en separatistisk region kalt Transnistria som erklærte uavhengighet fra Moldova etter Sovjetunionens oppløsning (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.175). Romania ser på Moldova som sin alliert, har sterke kulturelle og historiske bånd og ønsker ikke å skape presedens for utbryterrepublikken innad i Moldova. Romania og Serbia har i tillegg en intensiv bilaterale politisk dialog basert på en historisk lang tradisjon siden 1836 med diplomatiske forbindelser mellom de to landene (Ministry of Foreign affairs, 2023). Romania anser Serbia som en viktig alliert som kompliserer deres forhold til Kosovo.

Romania har også vært en aktiv bidragsyter til både KFOR og EULEX i Kosovo. Romania har bidratt med teknisk personell til EULEX, og sett på oppdraget som viktig for å sikre stabilitet og fred i regionen (EULEX, 2010). Romanias tilnærming til Kosovo har ikke blitt bedret med årene. Romania står fortsatt fast på å ikke anerkjenne Kosovo på bakgrunn av den prinsipielle posisjon og deres bekymring for separatistbevegelser (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.188).

Hellas

Hellas er det fjerde landet som ikke har anerkjent Kosovo, men har ulikt Spania, Slovakia og Romania ingen aktuelle uavhengighetsbevegelser innad i sin stat. En faktor for at Hellas ikke anerkjenner Kosovo, er deres sterke historiske og religiøse bånd til Serbia. Hellas er i likhet med Serbia preget av den dominerende religionen ortodoks kristendom. Hellas har en bekymring i forhold til sin næreste alliert Kypros hvor landet er delt i to regioner mellom en greskkyriotisk del og en tyrkiskkyriotisk del. En anerkjennelse av Kosovo kan bidra til å blusse opp konflikten på den kyriotiske øya, som har forsøkt å gjenforene landet sitt. Andre faktorer Hellas har dratt frem er behandlingen de serbiske minoritetene har fått i Kosovo. I tillegg mener Hellas at Kosovos selvstendighetserklæring har opprettet et fristed for organisert kriminalitet i Kosovo. Her blir det trukket frem at Kosovos institusjoner for svake til å bekjempe mafianettverkene som befinner seg i Kosovo (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.124). Som tidligere nevnt har EULEX slitt med å ta de største kriminelle organisasjonene i Kosovo da de har prioritet korrupsjon og hverdagskriminalitet.

Hellas har vært en aktiv bidragsyter til både KFOR og EULEX i Kosovo. Hellas har i perioder også vært øverste ansvarlig for EUs rettsstatsmisjon i landet (EULEX, 2016). Hellas følger en konstruktiv politisk tilnærming til Kosovo, som en del av deres engasjement for å styrke fred,

stabilitet og fremme utvikling i Sørøst-Europa. Deres kontinuerlige mål er også å forbedre levekårene, beskytte rettighetene til minoriteter og den religiøse og kulturelle arven i Kosovo (Hellenic Republic - Ministry of Foreign Affairs, 2023).

Hellas er ansett å være den mest engasjerte bidragsyteren til Kosovo blant landene som ikke anerkjenner landet. Hellas har vært tydelig på at de ønsker Kosovo inn i internasjonale organisasjoner som FN. Hellas utelukker ikke at en anerkjennelse av Kosovo kan komme på et senere tidspunkt og ønsker samtidig at de resterende EU landene anerkjenner Kosovo. Hellas ønsker også integrasjon av hele Balkan-området, inkludert Kosovo. Av EU-landene som ikke anerkjenner Kosovo er Hellas det landet som etter alt å dømme blir det første landet til å anerkjenne Kosovo.

Kypros

Kypros, som av mange er ansett som broder landet til Hellas, er det femte EU-landet som ikke har anerkjent Kosovo. Kypros følger ofte en lik tilnærming til Hellas i internasjonale spørsmål. Dette gjelder også anerkjennelsen av Kosovo. Kypros står ovenfor utfordringer innad i deres egen stat med en greskkypriotisk del og en tyrkiskkypriotisk del som er hovedårsaken til at Hellas ikke anerkjenner Kosovo. Det er flere faktorer til at Kypros ikke anerkjenner Kosovo hvor vi finner religiøse, kulturelle og historiske faktorer. Kypros hadde nære relasjoner til Jugoslavia, under ledelse av Josip Broz Tito. Under den kalde krigen ble Jugoslavia og Kypros sett på som nære allierte og Jugoslavia var en aktiv forkjemper for den kypriotiske stats overlevelse i konflikten mellom Kypros og Tyrkia (Armakolas, Ker-Lindsay, 2020, s.194-197). Kypros er i likhet med Serbia og Hellas ortodoks kristne og mener at den serbiske minoriteten i Kosovo blir behandlet dårlig. I tillegg er Tyrkia og den tyrkiskkypriotiske delen av Kypros sterke støttespillere til Kosovo og albanere hvor begge har islam som dominerende religion.

Kypros har kun vært en bidragsyter til EULEX i Kosovo, og har bidratt med teknisk personell til oppdraget (Government of Cyprus, 2023). Kypros var ikke med i EULEX i de første årene etter 2008, i motsetning til de andre landene som ble med fra tidlig start. Forholdet mellom Kosovo og Kypros har blitt betydelig bedret siden 2008. Ved en eventuell gresk anerkjennelse av Kosovo vil det etter alt å dømme føre til kypriotisk revurdering av saken, da Hellas og Kypros har et svært nært og godt forhold til hverandre. I tillegg er Kypros i likhet med Hellas

økonomisk utsatte land med høy gjeld og er svært avhengig av økonomisk støtte til landene, som kan være et viktig insentiv fra EU til å få både Hellas og Kypros til å anerkjenne Kosovo.

Normaliseringen mellom Kosovo og Serbia

Normaliseringen av forholdet mellom Kosovo og Serbia har vært og er en pågående og kompleks diplomatisk prosess. Forholdet mellom statene er å anse som hovedutfordringen til at Kosovo kan bli medlem av FN og EU. Forholdet skaper i tillegg store utfordringer for EULEX til å gjennomføre sitt mandat i nord i Kosovo hvor majoriteten av den serbiske minoriteten bor (European Commission, 2022, s.5). Forholdet mellom landene bærer preg av EU sitt forsøk på europeisering av Serbia, Kosovo - og ikke minst rettsstaten i Kosovo gjennom EULEX. EU har påtatt seg rollen som forhandlingsleder i et forsøk på å bedre forholdene mellom Kosovo og Serbia. EUs første og viktigste gjennombrudd var Brussel-avtalen som var første steget i normaliseringen mellom Kosovo og Serbia. Avtalen befestet at Kosovos juridiske og institusjonelle rammeverk skal gjelde i hele landet. Samtidig gir den mer selvstyre til den serbiske befolkningen i Nord-Kosovo. For EULEX innebar avtalen etableringen av en integrert rettsstruktur i nordlige Kosovo med spesielle tiltak for å sikre representasjon av den serbiske minoriteten (European Commission, 2013b). Avtalen innebar ikke serbisk anerkjennelse av Kosovos selvstendighet, men la grunnlag for et normalt samarbeid mellom statene og bidro til følgelig til starten på normaliseringen av forholdet mellom de to landene. Avtalen har siden 2013 medført at flere viktige tiltak har blitt gjennomført i de siste årene, hvor både Serbia og Kosovo har vist sin forpliktelse til avtalen (Gashi & Novaković, 2020).

I mars 2023 har det pågått viktige forhandlinger mellom Kosovo og Serbia i EU-ledede samtaler i Nord-Makedonia. Som er en oppfølging av tidligere samtaler i februar samme år, ble Serbia og Kosovo enige om EUs ellevepunktsplan fra EU for å normalisere forholdet mellom de to landene, og føre dem nærmere et eventuelt medlemskap i unionen. Det viktigste punktet i avtalen er at Serbia ikke skal bidra til å blokkere Kosovo fra å bli medlem viktige internasjonale organer som bl.a. Forente Nasjoner, som har hindret Kosovo fra å juridisk være en suveren stat på et internasjonalt nivå (European Union External Action, 2023a/b).

EUs europeisering av rettsstaten har også hatt positive effekter for forholdet mellom Kosovo og Serbia. Stabilitetsavtalen fra 2015 mellom Kosovo og EU hadde indirekte positive effekter

på forholdet mellom Kosovo og Serbia. Avtalen la vekt på bl.a. økt samarbeid med Serbia og en styrkning av EULEXs innsats i Nord-Kosovo (SAA, 2015, s. 14,17,21). Videre har EU ledede forhandlinger ført fram til avtaler som bl.a. felles kommuner i Nord-Kosovo i 2015, avtale om energisamarbeid i 2018 og avtale om jernbaneforbindelse i 2020. (European Union External Action, 2022a).

Forholdet mellom Serbia og Kosovo har hatt betydelig fremgang siden Kosovos uavhengighetserklæring i 2008, men forholdet mellom landene er til tider anspent som følge av en rekke ulike hendelser. Den nåværende situasjonen mellom Kosovo og Serbia er av flere ansett for å være anspent. Dette kommer som følge av de siste urolighetene nord i Kosovo hvor etnisk kosovo-albanere har blitt valgt til ordfører i flere byer med serbisk majoritet. Den nåværende, spente situasjonen kommer som en konsekvens av den forrige ansente situasjonen i sen sommeren 2022 hvor Kosovo påla serbere i Kosovo å bytte fra serbiske til kosoviske bilskilt. Serbia besvarte «bilskilt konflikten» med å sette hæren i høyeste beredskap, og de kosovo-serbiske innbyggerne nord i landet sa opp sine offentlige stillinger i protest (Ulvin, 2022). Dette førte til b.la. et nyvalg av ordførere i 2023. Serbiske myndigheter i Serbia oppfordret til boikott av valget som kosovo-serberne fulgte (Vasovic, 2023). Bare 3% stemte ved valget som medførte at kosovo-albanere ble valgt inn som ordførere.

Valget av de nye ordførerne var et legitimt valg, selv om bare 3 % valgte å benytte seg av stemmeretten (Vllahiu, 2023). Valg i Kosovo er ansett som godt organisert og transparent og blir gjennomført med kontroll av uavhengige valgobservatører i likhet som i Norge og andre EU-land (European Commission, 2022, s.8) (European Union External Action, 2022b). Mot slutten av mai ble situasjonen følgelig anspent når de nyvalgte etnisk kosovo-albanske ordførerne skulle innta sine stillinger i de lokale rådhusene. Situasjonen var allerede forverret en uke i forkant da Kosovos statsminister Albin Kurti sendte opp flere etnisk albanske politistyrker nord i landet for å muliggjøre bruken av makt mot de som motsatte seg resultatet av nyvalget. Valget til Albin med å sende opp politistyrker ble kritisert av EUs utenriksjef Josep Borrell som oppfordret Albin til å trekke tilbake styrkene for å nedskalere situasjonen (The Pavlovic Today, 2023). Politistyrkene sendt av Albin bidro til å framprovosere kosovo-serbere ved å ta ned de serbiske flaggene og henge opp kosoviske flagg (TLDR News EU, 2023, 5:08).

NATO svarte med å sende sine KFOR styrker til områdene som var rammet av protester i Nord-Kosovo. Dette førte til voldelige, men ikke-dødelige sammenstøt mellom demonstranter og KFORs fredsbevarende styrker. Serberne anser NATO for å være pro-Kosovo på bakgrunn av deres forhistorie under kosovokrigen som igjen blusser opp den anspente situasjonen. KFOR har 3800 fredsbeverandre soldater i landet. NATO svarer på den anspente situasjonen med å sende ned flere fredsbevarendestyrker til Kosovo og har etablert flere hurtige reservestyrker som kan reise ned til Kosovo på kort varsel (NATO, 2023). EULEX har foreløpig per 03.06.2023 ikke foretatt seg noen oppskalering i deres politistyrke, men fordømmer de siste angrepene som har funnet sted (EULEX, 2023d).

EU og flere av Kosovos viktigste allierte, USA, Tyskland og Frankrike har hevdet at kosoviske myndigheter er ansvarlig for de nye urolighetene nord i landet. De har i tillegg vært pådrivere for at kosoviske myndigheter skal utlyse nyvalg i regionene nord i landet (Deutsche Welle, 2023). Kosovos statsminister Albin Kurti har satt seg villig til å lyse ut nyvalg for å få slutt på den anspente situasjonen nord i landet (Bayer, Camut, 2023). Ved å innføre nyvalg tar demokratiet i Kosovo ett skritt tilbake. Det er alvorlig å underkjenne et legitimt gjennomført valg og utlyse nyvalg på grunn av misnøye med resultatene. Dessuten var det ingen legitime hindringer som begrenset serbernes mulighet til å stemme ved valget. På en annen side kan utlysning av nyvalg bidra til å avslutte en alvorlig anspent situasjon, som i seg selv svekker demokratiet, stabiliteten, freden i regionen og forholdet til nabolandet Serbia.

I likhet med Kosovo har Serbia ambisjoner om EU-medlemskap som representerer et av de viktigste temaene i serbisk politikk, både innenriks og utenriks. Forholdet til Kosovo representerer også et av de viktigste politiske områdene i Serbia. Serbiske myndigheter holder fast ved at Kosovo er en autonom provins innenfor Serbias grenser som de åpent ikke legger skjul på. Serbia har et eget Department med en regjeringsminister med ansvar for Kosovo. Serbiske myndigheter proklamerer at Kosovo er en del av Serbia, og at serbiske minoriteter i Kosovo blir utsatt for menneskerettighetsbrudd (Republic of Serbia, 2023a). Serbias Kosovo-departement opplyser om alle angrep begått mot kosovo-serbere, religiøse, kulturelle og historiske bygninger som har bånd til Serbia (Republic of Serbia, 2023b). Et gjennomgående trekk ved nettsidene til serbiske myndighetene vise alle kartillustrasjonene som ligger offentlig ute, et Kosovo som en integrert del av Serbia.

Serbiske myndigheter er også kritisk til EULEX i Kosovo hvor de uttrykker mistro til deres mandat i Kosovo. Ved arrestasjoner av kosovo-serbere er Serbiske myndigheter raskt ute med å vise sin støtte til kosovo-serbere og i tillegg tilby garantier til EULEX om at Serbia selv kan holde de arresterte i sin varetekt (Republic of Serbia, 2023c).

Evaluering av Norges bistand til EULEX og Kosovo

Norges bistand til Kosovo har vært betydningsfull og har spilt en viktig rolle i landets utvikling siden kosovokrigen i 1999. Som en av Kosovos største donorer har Norge bidratt med betydelige midler og ressurser for å støtte landets demokratisering, institusjonsbygging og økonomiske utvikling. Norges bistand har hovedsakelig blitt kanalisert gjennom internasjonale organisasjoner i regi av FN og gjennom EU. Norges bidrag til Kosovo har hovedsakelig skjedd gjennom EU og deres europeisering av Kosovos rettsstat gjennom EULEX. Norges deltakelse i EULEX har vært med bidrag av norske politifolk, jurister og eksperter som har bidratt til misjonen.

Evalueringen av Norges bistand til Kosovo og EULEX er todelt. På den ene siden har Norges bistand bidratt til flere positive resultater i landet. Gjennom Norges støtte til demokratibyggning og institusjonsutvikling har Norge bidratt til å styrke rettsstaten i Kosovo og fremme europeiske verdier som prinsipper om rettferdighet og menneskerettigheter. Bistanden fra Norge har i tillegg bidratt til økonomisk utvikling som har skapt positive ringvirkninger i landets økonomi.

På den annen side har Norges bistand til Kosovo og EULEX møtt på utfordringer og kritikk. En vesentlig kritikk har vært at resultater av bistanden fra Norge ikke alltid har vært tilstrekkelig synlige eller målbare. Det har i tillegg vært vanskelig å vurdere den totale effekten av Norges innsats, spesielt når det gjelder EULEX-misjonen hvor den totale oppfatningen av suksessen har vært blandet. Noen hevder at misjonen ikke har lyktes med å oppnå sine mål og at den har hatt begrenset effekt på rettsstatsbyggingen i Kosovo.

Norges siste og største evaluering av Norges bistand til Vest-Balkan og Kosovo ble publisert i 2010 (NORAD, 2010). Rapporten konkluderer med at aktivitetene gjennom bistanden i det store og hele har nådd sine mål, mye takket være bruken av norske organisasjoner i planlegging og iverksetting av prosjekter. Norge har gitt 62,5 prosent av støtten til Vest

Balkan gjennom norske aktører (NORAD, 2010, s. 89-91). Trenden med å gi til norske aktører har snudd fra 2010, ettersom landene på Vest-Balkan har betydelig forbedret sine humanitære forhold. Mesteparten av bistanden går nå via internasjonale aktører som FN og ikke minst EU som mottar den desidert største potten gjennom EULEX som nevnt i den empiriske delen av oppgaven.

Rapporten er dog kritisk til at Norge ikke har hatt en overordna strategi for innsatsen på Vest-Balkan (NORAD, 2010, s.3). Regjeringen fulgte opp evalueringen med stortingsmeldingen (Meld. St. 17 (2010–2011)) om innsatsen i Vest-Balkan og Sørøst-Europa i 2011. Regjeringen har som nevnt tidligere påpekt viktigheten av at Norge fortsetter sin bistand til rettsstaten i Kosovo og landene på Vest-Balkan. Strategien for Vest-Balkan ble igjen presisert i Regjeringens strategi for samarbeid med EU i 2018 hvor støtten til videre utvikling av rettsstaten var et hovedmål (Utenriksdepartementet, 2018, s.9).

Et formulert hovedmål for norsk Vest-Balkanpolitikk er som nevnt integrasjon i euroatlantiske strukturer gjennom bistand. Den norske Helsingforskomite som er en uavhengig non-profit organisasjon, arbeider for at menneskerettighetene skal respekteres og omsettes i praktisk handling (DNH, 2023). DNH er enige i at målet til Regjeringen i 2010 kan både medføre og befeste mange positive endringer og forstår at dette er naturlige mål for norsk utenrikspolitikk. Samtidig mener de at euroatlantisk integrasjon er et middel for de virkelige overordnede målene som er utvikling av demokratiske, stabile rettsstater som respekterer menneskerettighetene, inkludert minoriteter. (DNH, 2023, s.2). Komiteen oppfatter at utvikling av demokratiske og stabile rettsstater vil være sentrale mål for Norge på Vest-Balkan. Dette vil kreve utvikling av offentlig forvaltning, men det er en fare for at både styrkning av sivilsamfunnet og utviklingen av dynamikk mellom stat og samfunn blir glemt eller underfokusert (DNH, 2023, s.3).

Viktigheten av Norges bistand til oppbygging og utviklingen av demokratiet og rettsstaten i både Kosovo og Vest-Balkan, blir befestet i panorama nyheter (tidl. bistandsaktuelt) (Speed, 2017). Artikkelen trekker frem det overaskende signalet i Meld. St. 36 (2016–2017) at Norge skulle doble bistanden til Vest-Balkan. Bakgrunnen for doblingen i 2017 var at Vest-Balkan kunne eksplodere ifølge utenriksminister Børge Brende og raskere enn man tror.

Den økte norske innsatsen kommer etter flere år med en gradvis nedtrapping av norsk bistand til regionen i en erkjennelse av at utviklingen ikke har gått i ønsket positiv retning de siste

årene. Artikkelen trekker frem at økt støtte fra EU og Tyskland må til for å snu den negative trenden som var i 2017 (Speed, 2017). Den negative utviklingen har snudd til en mer positiv retning som vi ser av landrapportene til EU. Dette ser vi også av Norges bistand som har blitt redusert de siste årene (Bistandsresultater, 2023c).

Vi beveger oss over fra drøftingen og diskusjonene, og over til oppgavens avslutting. Her får vi oppgavens konklusjon på om EULEX har vært en suksess eller ikke. Vi har vært innom teorien om europeisering og dens tilnærming ovenfra-ned. Vi har sett på Kosovo sin historiske bakgrunn og dets utfordringer i dag med rettsstaten i dag. Videre har vi sett at Norge har vært aktiv gjennom EULEX i Kosovo. Oppgaven har tatt for seg de fem medlemslandene i EU som ikke anerkjenner Kosovo, men som bidrar til EULEX. Vi har også sett på om forholdet mellom Kosovo og Serbia har hatt påvirkning på EULEX sitt mandat i Kosovo.

Konklusjon

I oppgavens problemstilling har jeg forsket på om EUs europeisering av Kosovo, ved å bygge opp og styrke rettsstaten gjennom EULEX, har vært en suksess.

Videre har oppgaven to operasjonaliseringer ut fra min hovedproblemstilling som lyder som følgende:

- Er den Europeiske unionen samlet om støtten til å bygge opp rettsstaten til Kosovo gjennom EULEX?
- Hvordan har Norge gjennom EULEX bidratt til europeiseringen av rettsstaten i Kosovo?

Oppgaven bruker teorien europeisering med tilnærmingen ovenfra-ned. Valg av tilnærming innenfor teorien europeisering har påvirket funnene i oppgaven som Exadaktylos & Radaelli (2012) i metoddelen også påpeker. Dette ser vi også i den empiriske delen og diskusjonsdelen hvor store deler av det empiriske materialet er basert på EU sine egne rapporter og dokumenter. En ulempe med tilnærmingen ovenfra-ned i europeiserings-teorien er at det skapes en visuell forståelse av europeisering som en enveisinteraksjon, som igjen overforenkler innholdet. Europeisering er som nevnt i oppgaven ikke bare en enveis av-og-på-prosess. Europeisering er en dynamisk og kompleks samhandling mellom flere aktører og

flere av disse aktørene kan bli oversett dersom europeisering kun forstås med oppgavens tilnærming ovenfra-ned.

Kosovos historiske bakgrunn har vært trukket fram i oppgaven og setter i dag fortsatt preg på flere av utfordringene både EULEX, Kosovo og rettsstaten står ovenfor. På bakgrunn av Kosovo sine historiske konflikter, og utfordringer både i senere og nyere tid, ville det vært vanskelig å se for seg at landet kunne klart å ha en fungerende rettsstat uten hjelp av EU og EULEX. Kosovo hadde svært få suksessfaktorer etter krigen ettersom store deler av landet lå i ruiner og dets institusjoner ikke-eksisterende.

EULEX har møtt på utfordringer i sitt misjonsoppdrag i Kosovo. EULEX har blitt kritisert for manglende evne til å håndtere alvorlige saker om korrupsjon og organisert kriminalitet og for manglende effektivitet i arbeidet med å bygge opp lokale rettsinstitusjoner, særlig i byer dominert av kosovo-serbere nord i Kosovo. Korrupsjonen i Kosovo er fortsatt omfattende og alvorlig. I tillegg har EULEX store utfordringer med å skape tillit hos den lokale befolkningen i landet (Osland & Mateja, 2021, s. 121).

På bakgrunn av dette er det utfordrende å konkludere om EULEX har vært en suksess eller ikke. Her vil det være svært subjektivt fra individ til individ hvorvidt man anser EULEX som suksessfullt. Vi ser i oppgaven at EULEX har hatt en betydelig innflytelse på rettssystemet i Kosovo og har bidratt til å styrke rettsstaten og bekjempe korrupsjon og kriminalitet i landet. EULEX har også bidratt til å utvikle lokale institusjoner og styrke rettssikkerheten for befolkningen i Kosovo. Det er imidlertid verdt å merke seg at EULEX sitt arbeid i Kosovo er en del av en langvarig og kompleks prosess med å bygge opp rettssystemet og styrke rettsstatsprinsippene i landet.

EUs rettsstatsmisjon i Kosovo har møtt på betydelige utfordringer siden deres oppdrag begynte i 2008. EULEX har imidlertid som nevnt i landrapportene til EU gjennom årene hatt en positiv utvikling i rettsstaten selv om det har gått sakte på flere områder. Problemstillingen for oppgaven spør om EULEX har vært en suksess og oppgaven definerer suksess som en prosess. Suksess sett i fra ett prosessperspektiv er i denne oppgaven den mest relevante måten å måle suksess på for EULEX i henhold til misjonen og EUs mål i Kosovo. Man kan også si at suksess som resultat er et aktuelt perspektiv siden Kosovos mål er medlemskap i EU.

Jeg konkluderer herved at EULEX har vært en betinget suksess da rettsstatsmisjonen har hatt en positiv utvikling. Vi ser i oppgaven at EULEX har bidratt positivt til Kosovos integrasjonsprosess i EU. Det er også viktig å påpeke viktigheten av at EULEX i det hele tatt ble gjennomført. Tilstanden til rettsstaten til Kosovo kunne vært betydelig verre og ikke-eksisterende uten tilstedeværelse fra EULEX. I oppgaven definerer vi også suksess som et resultat. Her kunne EULEX vært å anse som en fiasko da de ikke har nådd *alle* sine mål. EULEX har vært aktiv lenge i Kosovo siden 2008 og har hatt en relativt treg progresjon i sitt arbeid.

Det er viktig å merke seg at suksess er en subjektiv vurdering og det som anses som suksessfullt for én person kan være annerledes for en annen. Det kan være sosiale faktorer, individuelle og kulturelle forskjeller i oppfatningen av suksess. Derfor vil definisjonen av suksess variere fra person til person.

Oppgaven peker også på mangelfull oppfølging fra EU i form av målrettede tiltak mot hovedårsaken til majoriteten av korrupsjonen i landet: det underfinansierte helsevesenet, hvor 40% av bestikkelsene blant kosovere har gått til leger. Funnet om bestikkelsene til helsevesenet er alvorlig, en kan stille seg spørsmålet om hvorfor ikke EU har bidratt mer til å støtte helsevesenet i Kosovo som er underfinansiert. Ved å støtte helsevesenet ville det etter alt å dømme ført til flere positive effekter for EULEX som betydelig mindre korrupsjon.

Normaliseringen mellom Serbia og Kosovo har blitt bedre siden uavhengighetserklæringen i 2008, men situasjonen er fortsatt anspent selv om EU-ledede samtaler har ført til viktige framskritt. I slutfasen av masterskrivingen av denne oppgaven har konflikten igjen blusset opp, og situasjonen rundt nyvalget er ennå ikke avklart. KFOR og EULEX har fått kontroll på situasjonen nord i Kosovo. Et sentralt funn i oppgaven er at EU har mål i Vest-Balkan som kan ha gått på bekostning av EULEX. Mål som konflikthåndtering, intern sikkerhet og EUs aktørrolle har blitt ansett som viktigere for EU enn rettsstatsmisjonen. Det blir påpekt at Brussel bruker en enorm mengde energi på normaliseringsprosessen med Serbia, ofte på bekostning av de virkelige problemene med Kosovo sitt rettsvesen (Osland & Mateja, 2021, s. 129).

I det første forskningsspørsmålet i oppgaven er det verdt å bemerke at de fem EU-landene som ikke anerkjenner Kosovo som en selvstendig stat allikevel har bidratt til EULEX i

Kosovo – som til en viss grad er basert på frivillighet. Dette viser at oppdraget til EULEX har vært og er samlende for den europeiske unionen og sådan bidratt til å styrke samarbeid på tvers av nasjoner selv om man har ulike nasjonale interesser. Det skal sies at begge de internasjonale oppdragene KFOR og EULEX er ansett å være statusnøytrale. Dette skyldes deres primære mandat som er å opprettholde fred, sikkerhet og stabilitet, og ikke ta side i politiske eller territorielle konflikter.

Oppgavens andre forskningsspørsmål viser at Norge har vært en aktiv og viktig bidragsyter til Kosovo siden FN begynte administrasjonen av landet i 1999 og EUs overtagelse i 2008 med EULEX. Bistanden har vært dynamisk hvor Norge har økt støtten til EULEX når det periodevis har vært negativ utvikling i regionen. Norges bistand har hovedsakelig blitt kanalisert via internasjonale organisasjoner i regi av FN og EU. Bistanden til Kosovo har hovedsakelig skjedd gjennom EU og deres europeisering av Kosovos rettsstat gjennom EULEX. Regjeringene Stoltenberg og Solberg har proklamert et hovedmål for norsk Vest-Balkanpolitikk som er integrasjon i euroatlantiske strukturer gjennom bistand (Meld. St. 17 (2010–2011), s. 55). Videre har de befestet proklamasjonen med strategien for samarbeid med EU i 2018 hvor støtten til videre utvikling av rettsstaten var et hovedmål (Utenriksdepartementet, 2018, s.9).

Videre forskning

Med denne masteroppgaven avslutter jeg min forskning og overrekker stafettpinnen videre til andre studenter og forskere på et spennende og unikt land med et høyaktuelt og interessant forskningsfelt. Denne oppgaven har vært innom flere utfordringer og tematikker som er aktuelt for videre forskning. Vi kan trekke frem en viktig tematikk i oppgaven: korrupsjon. Oppgaven har ikke presentert faktisk korrupsjon i Kosovo og det er gjort få målinger av den faktiske korrupsjonen generelt i verden da mange belager seg på Transparency International. Norges evaluering av bistanden til Vest-Balkan har ikke blitt evaluert siden 2010. Det er siden den gang skjedd mye på Balkan og Norge har intensivert støtten siden da. Det er her rom for forskning på evaluering av bistanden til Vest-Balkan. Et annet interessant forskningstema er helsevesenet i Kosovo. Er korrupsjonen virkelig så mye mer omfattende og alvorlig i helsevesenet i Kosovo enn i rettsstaten i landet?

Referanseliste

Litteratur og vitenskapelige artikler

- Allain J. Barnett. Stefan Partelow. Stefan Partelow. Ulrich Frey. Alejandro García-Lozano. Maria del Mar Mancha-Cisneros. Christoph Oberlack. Elicia Ratajczyk. Hillary Smith. Sergio Villamayor-Tomás. Charlotte K. Whitney. (2020). *Defining Success in the Commons: Addressing Problem Orientations, Multidimensionality, Norms, and Tradeoffs*. Hentet fra: DOI: 10.5334/ijc.994 (03.04.2023).
- Alvarez, B. Gómez, H. (1994). *Laying the foundation: the institutions of knowledge in developing countries*. International Development Research Centre.
- Asdal, K. Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse en praksisorientert metode*. Cappelen Damm.
- Armakolas, I. Ker-Lindsay, J. (2020). *The politics of recognition and engagement: EU member state relations with Kosovo*. Palgrave macmillan.
- Claes, D. Førland, T. (2020). *EU mellomstatlig samarbeid og politisk system*. Gyldendal
- Exadaktylos, T. & Radaelli, C. (2012). *Research Design In European Studies Establishing Causality In Europeanization*.
- Gentjan, S. (2017). *The Bumpy Road of EULEX as an Exporter of Rule of Law in Kosovo*. Hentet fra:
https://www.researchgate.net/publication/318211830_The_Bumpy_Road_of_EULEX_as_an_Exporter_of_Rule_of_Law_in_Kosovo (21.05.2023)
- Ginity, R, Pogodda, S, Richmond, O. (2021). *The EU and crisis response*. Manchester University Press.
- Grevi, G. Helly, D. Keohane, D. (2009) *European Security and Defence Policy*. European Union Institute for Security Studies
- Grindheim, & Trondal, J. (2007). *Europeisk integrasjon og regional endring*. Fagbokforlaget
- Grønmo, S. (2015). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. (2.utg). Fagbokforlaget.
- Jacobsen, D. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser*. (3.utg). Oslo: Cappelen Damm.
- Moses, J. Knutsen, T. (2019). *Ways of knowing*. (3rd edition) Red Globe Press.
- Olsen, J.P. (2002). *The Many Faces of Europeanization*. Hentet fra:
<https://doi.org/10.1111/1468-5965.00403> (17.03.2023).
- Osland, K. Mateja, P. (2021). *Securitisation of the EU approach to the Western Balkans: from conflict transformation to crisis management*". Hentet fra:

<https://www.manchesteropenhive.com/display/9781526148346/9781526148346.00012.xml> (26.05.2023)

Siniša Kušić, Claudia Grupe. (2007). *The Western Balkans on Their Way to the EU?* Peter Lang GmbH.

Nettsider og offentlig dokumentasjon

Associated Press. (2023). *'Nobody is above the law:' Kosovo ex-president's trial opens.*

Hentet fra: <https://apnews.com/article/kosovo-war-crimes-thaci-court-trial-2ce8faa8852105206fc7283fda7315d4> (06.04.2023).

Bayer, I. Camut, L. (2023). *Kosovo PM open to redoing elections after violent protests.*

Hentet fra: <https://www.politico.eu/article/kosovo-pm-open-to-redoing-municipal-elections-after-violent-protests-serbia-tension/> (03.06.2023)

Bistandsresultater. (2023a). *ICTY - International Criminal Tribunal for the former*

Yugoslavia. Hentet fra: <https://resultater.norad.no/partner/multilaterale-organisasjoner/icty-international-criminal-tribunal-for-the-former-yugoslavia/?show=bistand> (08.04.2023).

Bistandsresultater. (2023b). *Styresett, sivilt samfunn og konfliktforebygging.* Hentet fra:

<https://resultater.norad.no/sector/styresett-sivilt-samfunn-og-konfliktforebygging?show=bistand> (10.04.2023)

Bistandsresultater. (2023c). *Kosovo.* Hentet fra:

<https://resultater.norad.no/geografi/europa/kosovo?show=bistand> (10.04.2023).

Bistandsresultater. (2023d). *Slik er norsk bistand organisert.* Hentet fra:

<https://www.norad.no/om-bistand/slik-er-norsk-bistand-organisert/> (10.04.2023).

Bistandsresultater. (2023e). *Norges bistand i 2022 var 49,6 milliarder NOK.* Hentet fra:

<https://resultater.norad.no/no> (10.04.2023).

Bistandsresultater. (2023f). *Om bistandsresultater - en portal for statistikk og resultater av*

norsk bistand. Hentet fra: <https://resultater.norad.no/om-portalen> (10.04.2023).

Bistandsresultater. (2023g). *Alle sektorer.* Hentet fra: <https://resultater.norad.no/sector>

(10.04.2023).

Council Joint Action. (2008). *on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo,*

EULEX KOSOVO. Hentet fra: [https://www.eulex-](https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf)

[kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf](https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/WEJointActionEULEX_EN.pdf) (08.04.2023).

Den norske Helsingforskomite. (2011). *Planlagt stortingsmelding om Vest-Balkan*. Hentet fra: https://www.nhc.no/content/uploads/2018/09/Synspunkter_Stortingsmeldingen_2011.pdf (12.05.2023).

Den norske Helsingforskomite. (2023). *Om Helsingforskomiteen*. Hentet fra: <https://www.nhc.no/om-oss/> (12.05.2023)

Deutsche Welle. (2023). *Kosovo crisis: France, Germany call for new elections*. Hentet fra: <https://www.dw.com/en/kosovo-crisis-france-germany-call-for-new-elections/a-65797360> (03.06.2023)

EULEX. (2010). *Hosting and support to Romanians*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,2312> (23.05.2023)

EULEX. (2016). *New Head of EULEX Assumes Her Duties*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,459> (23.05.2023).

EULEX. (2020a). *EU rule of law justice monitoring report*. Hentet fra: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/19102020_EU%20Rule%20of%20Law%20Mission%20Justice%20_EN.pdf (20.05.2023)

EULEX. (2020b). *Rule of law situation in Kosovo focus of meeting between Kosovo's Prime Minister and EULEX Head*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,1186> (22.05.2023).

EULEX. (2022). *EU rule of law justice monitoring report*. Hentet fra: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/Raporti_Anglisht.pdf (20.05.2023)

EULEX. (2023a). *EULEX Accountability*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,23> (02.05.2023).

EULEX. (2023b) *EULEX implements its mandate through two operational objectives*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,44> (03.04.2023)

EULEX. (2023c). *What is EU Foreign Policy?* Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,21> (14.04.2023).

EULEX. (2023d). *Kosovo: Statement by the Spokesperson on the latest tensions and clashes*. Hentet fra: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,11,2776> (03.06.2023).

EUR-Lex. (2023a). *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007*. Hentet fra: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT> (03.04.2023)

- EUR-Lex. (2023b). *Common Foreign and Security Policy*. Hentet fra: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/common-foreign-and-security-policy.html> (05.04.2023)
- Euractiv. (2022). *EU to nearly double its police force in Kosovo*. Hentet fra: <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/eu-to-nearly-double-its-police-force-in-kosovo/> (02.05.2023)
- European Commission. (2013a). *Key findings of the Progress Report on Kosovo*. Hentet fra: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_13_892 (20.05.2023)
- European Commission. (2013b). *Serbia and Kosovo*: historic agreement paves the way for decisive progress in their EU perspectives*. Hentet fra: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_347 (24.05.2023)
- European Commission. (2015). *Kosovo 2015 report*. Hentet fra: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2018-12/20151110_report_kosovo.pdf (20.05.2023).
- European Commission. (2018). *Kosovo 2018 report*. Hentet fra: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD:2018:0156:FIN:EN:PDF> (20.05.2023)
- European Commission. (2021). *Eurobarometer: Trust in the European Union has increased since last summer*. Hentet fra: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1867 (06.05.2023).
- European Commission. (2022). *Kosovo 2022 report*. Hentet fra: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Kosovo%20Report%202022.pdf> (15.05.2023).
- European Commission. (2023a). *Research and innovation*. Hentet fra: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/europe-world/international-cooperation/kosovo_en (04.05.2023).
- European Commission. (2023b). *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR)*. Hentet fra: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en (04.05.2023).
- European Commission. (2023c). *Stabilisation and Association Agreement*. Hentet fra: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/stabilisation-and-association-agreement_en (10.05.2023).

- European Commission. (2023d). *Stabilisation and Association Process*. Hentet fra: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/stabilisation-and-association-process_en (10.05.2023).
- European Commission. (2023e). *Common foreign and security policy*. Hentet fra: https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en (15.04.2023).
- European Council. (2015). *EULEX Kosovo: new role for the EU rule of law mission*. Hentet fra: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/06/08/eulex-kosovo-new-role-for-the-eu-rule-of-law-mission/> (13.05.2023).
- European Council. (2015). *Stabilisation and Association Agreement (SAA) between the European Union and Kosovo signed*. Hentet fra: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/27/kosovo-eu-stabilisation-association-agreement/> (10.05.2023).
- European Investment Bank. (2023). *Kosovo and the EIB*. Hentet fra: <https://www.eib.org/en/projects/regions/enlargement/the-western-balkans/kosovo/index.htm> (21.05.2023)
- European Parliament. (2022). *The Treaty of Lisbon*. Hentet fra: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/5/the-treaty-of-lisbon> (17.04.2023).
- European Union External Action. (2022a). *EU-facilitated Dialogue: Parties agreed on the Energy Agreements' Implementation Roadmap*. Hentet fra: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-facilitated-dialogue-parties-agreed-energy-agreements%E2%80%99-implementation-roadmap_en (03.06.2023)
- European Union External Action. (2022b). *EU Election Observation Mission to Kosovo: the real work begins*. Hentet fra: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-election-observation-mission-kosovo-real-work-begins_en (03.06.2023)
- European Union External Action. (2023a). *Belgrade-Pristina Dialogue: Time to take responsibility and move towards the EU*. Hentet fra: https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue-time-take-responsibility-and-move-towards-eu_en (20.03.2023).
- European Union External Action. (2023b). *Belgrade-Pristina Dialogue: Implementation Annex to the Agreement on the Path to Normalisation of Relations between Kosovo and Serbia*. Hentet fra: <https://www.eeas.europa.eu/eeas/belgrade-pristina-dialogue->

- implementation-annex-agreement-path-normalisation-relations-between_en
(02.06.2023)
- European Union. (2023a). *About Eurostat*. Hentet fra:
<https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer> (15.03.2023).
- European Union. (2023b). *Aims and values*. Hentet fra: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en (03.04.2023)
- Eurostat. (2023). *Unemployment statistics*. Hentet fra: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics (09.04.2023).
- FN-Sambandet. (2022). *Kosovo*. Hentet fra: <https://www.fn.no/Konflikter/Europa/kosovo>
(19.01.23)
- Gallup Balkan Monitor. (2010). *Insights and perceptions: voices of the Balkans*. Hentet fra:
https://www.balkanfund.org/pubs/uploads/Balkan_Monitor.pdf (23.03.2023)
- Gashi, S. Novaković, I. (2020). *BRUSSELS AGREEMENTS BETWEEN KOSOVO AND SERBIA - A Quantitative Implementation Assessment*. Hentet fra:
<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/17009.pdf> (02.06.2023)
- Government of Cyprus. (2023). *EU missions operations*. Hentet fra:
<https://www.gov.cy/en/policies/foreign-affairs/eu/eu-missions-operations/>
(23.05.2023)
- Grid Arendal. (2007). *Ethnic diversity in Kosovo*. Hentet fra:
<https://www.grida.no/resources/6868> (10.02.23)
- Hellenic Republic - Ministry of Foreign Affairs. (2023). *Kosovo**. Hentet fra:
<https://www.mfa.gr/en/blog/greece-bilateral-relations/pristina/> (23.05.2023)
- Hopkins, V. (2017). *EU courts trouble with Kosovo scandal*. Hentet fra:
<https://www.politico.eu/article/malcolm-simmons-eulex-eu-courts-chaos-with-kosovo-scandal/> (22.05.2023).
- ICTY. (2023). *International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*. Hentet fra: icty.org
(09.04.2023)
- International Court of Justice. (2010). *Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo*. Hentet fra: <https://www.icj-cij.org/case/141> (11.04.2023)
- International republican institute. (2021). *IRI Kosovo Poll Shows Strong Desire Among Youth to Leave, Dim Views on Economy and Corruption, Strong Support for Western Institutions*. Hentet fra: <https://www.iri.org/resources/iri-kosovo-poll-shows-strong->

- desire-among-youth-to-leave-dim-views-on-economy-and-corruption-strong-support-for-western-institutions/ (15.03.2023)
- Jacqué, J-P. (2015). *REVIEW OF THE EULEX KOSOVO MISSION'S IMPLEMENTATION OF THE MANDATE WITH A PARTICULAR FOCUS ON THE HANDLING OF THE RECENT ALLEGATIONS*. Hentet fra: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/150331_jacque-report_en.pdf (22.05.2023)
- Kantar Public. (2022). *Eurobarometer fortsætter hos Kantar Public*. Hentet fra: <https://www.kantarpublic.com/dk/nyheder-events/kantar-public-nyheder/eurobarometer-fortsatter-hos-kantar-public> (22.05.2023)
- Kantar. (2023). *Om kantar*. Hentet fra: <https://kantar.no/om/om-kantar-tns/> (22.05.2023)
- Kosovo Judicial Institute. (2008). *ON THE SPECIAL PROSECUTION OFFICE OF THE REPUBLIC OF KOSOVO*. Hentet fra: http://jus.igjk.rks-gov.net/244/3/2008_03_ENG_LAW%20ON%20THE%20SPECIAL%20PROSECUTION%20OFFICE%20OF%20THE%20REPUBLIC%20OF%20KOSOVO.pdf (02.05.2023)
- La Moncloa. (2013). *Government of Spain condemns attack against EULEX member in Kosovo*. Hentet fra: https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2013/20130920_Kosovo.aspx (23.05.2023)
- Landinfo. (2015). *Temanotat: Politi og rettsystemet*. Hentet fra: https://www.ecoi.net/en/file/local/1304456/1788_1433850886_3137-1.pdf (08.04.2023)
- Law on State Prosecutor. (2010). *Law No. 03/L-225 On State Prosecutor*. Hentet fra: https://www.ecoi.net/en/file/local/1192134/1226_1400839043_serbia-lawstate-prosecutor-kosovo-2010-en.pdf (08.04.2023).
- Law on the Special Prosecution Office. (2008). *Law No. 03/L-052 On the Special Prosecution Office of the Republic of Kosovo*. Hentet fra: http://jus.igjk.rks.gov.net/244/3/2008_03_ENG_LAW%20ON%20THE%20SPECIAL%20PROSECUTION%20OFFICE%20OF%20THE%20REPUBLIC%20OF%20KOSOVO.pdf (08.04.2023)
- Lluka, L. (2017). *Europeanizing Kosovo?: role and impact of EU-funded non-governmental and civil society organizations (NGOs/CSOs) on policies and institutions of state-building* Hentet fra: <https://uia.brage.unit.no/uia-xmlui/handle/11250/2455884> (01.03.2023).

- Mejía, A. (2017). *Spain's contribution to Euro-Atlantic security*. Hentet fra: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/spains-contribution-to-euro-atlantic-security/> (23.05.2023).
- Meld. St 17 (2010-2011). *Norsk innsats for stabilitet og utvikling i Sørøst-Europa*. Utenriksdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e601a28a95dc4290910e19a40b6aa43b/no/pdfs/stm201020110017000dddpdfs.pdf>. (15.04.2024).
- Meld. St 36 (2016-2017). *Veivalg i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk*. Utenriksdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/0688496c2b764f029955cc6e2f27799c/no/pdfs/stm201620170036000dddpdfs.pdf>
- Ministry of Foreign affairs. (2023). *Romania*. Hentet fra: <https://www.mfa.gov.rs/en/foreign-policy/bilateral-cooperation/romania> (23.05.2023)
- Minority rights. (2018). *Kosovo (unrecognized state)*. Hentet fra: <https://minorityrights.org/country/kosovo/> (10.03.2023).
- Mønnesland, S. (2022). *Balkankrigene*. Hentet fra: <https://snl.no/balkankrigene> (10.02.23)
- National Democratic Institute. (2019). *Kosovo public opinion survey*. Hentet fra: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Kosovo%20Public%20Opinion%20Poll%202019.pdf> (15.03.2023).
- NATO. (2022). *NATO's role in Kosovo*. Hentet fra: https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm (08.04.2023).
- NATO. (2023). *Statement by the NATO Spokesperson on unprovoked attacks against KFOR troops*. Hentet fra: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_215021.htm?selectedLocale=en (03.06.2023)
- NORAD. (2010). *Evaluation of Norwegian Development Cooperation with the Western Balkans*. Hentet fra: <https://www.norad.no/globalassets/import-2162015-80434-am/www.norad.no-ny/filarkiv/vedlegg-til-publikasjoner/evaluation-of-norwegian-development-cooperation-with-the-western-balkans.pdf> (11.05.2023).
- NOU 2012: 2. (2012). *Utenfor og innenfor Norges avtaler med EU*. Utenriksdepartementet
- NRK. (2023). *Spania*. Hentet fra: <https://www.nrk.no/nyheter/spania-1.14865357> (23.05.2023)

- NUPI. (2010). *Terrorisme: Baskerne og ETA*. Hentet fra:
<https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2010/terrorisme-baskerne-og-eta> (23.05.2023)
- Office of the President of Kosovo. (2022). *Office and Functions*. Hentet fra: <https://president-ksgov.net/en/office-and-functions> (11.04.2023).
- Regjeringen. (2022a). *Fortsatt økning i internasjonal og norsk bistand*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/fortsatt-okning-i-internasjonalt-og-norsk-bistand/id2908568/> (09.04.2023).
- Regjeringen. (2022b). *Antall norske borgere i noen internasjonale organisasjoner*. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/no/dep/ud/ledige-stillinger-i-utenriksdepartementet/stillinger/int_org/internasjonalt_oversikt/id2939890/ (15.04.2023).
- Regjeringen. (2023a). *Nasjonale eksperter*. Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/tema/europapolitikk/eos1/nasjonale-eksperter/id528039/> (15.04.2023)
- Regjeringen. (2023b). *Kosovo – reiseinformasjon*. Hentet fra:
https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/reiseinformasjon/velg-land/reiseinfo_kosovo/id2428615/?expand=factbox2858830 (21.05.2023)
- Republic of Serbia. (2023a). *Serbian Government for Kosovo and Metohija (2004)*. Hentet fra: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/83395> (03.06.2023).
- Republic of Serbia. (2023b). *Explosive device thrown at St. Panteleimon Church in Prizren*. Hentet fra: <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/205323/explosive-device-thrown-at-st-panteleimon-church-in-prizren.php> (03.06.2023).
- Republic of Serbia. (2023c). *Arrest warrants for an alleged crime in Racak continuation of pressure against Serbs*. Hentet fra: <https://www.srbija.gov.rs/vest/en/200505/arrest-warrants-for-an-alleged-crime-in-racak-continuation-of-pressure-against-serbs.php> (03.06.2023)
- Reuters. (2018). *Kosovo approves new army despite Serb opposition, NATO criticism*. Hentet fra: <https://www.reuters.com/article/us-kosovo-army-idUSKBN1OD16S>
- Speed, J. (2017). *Hvorfor doble bistanden til Vest-Balkan?* Hentet fra:
<https://www.panoramanyheter.no/krig-og-konflikt-norge-og-europa/hvorfor-doble-bistanden-til-vest-balkan/129356> (13.05.2023).
- State Prosecutor (2020). *Work Report for nine-month period of 2020. Pristina: State Prosecutor*. Hentet fra:

- <https://prokuroriarks.org/assets/cms/uploads/files/Dokumente%20Publikime/PSH/Raporte/3.%20Raporti%20n%C3%ABnt%C3%ABmujor%20i%20Prokurorit%20t%C3%AB%20Shtetit%20-%20Eng.pdf> (08.04.2023)
- Statista. (2023). *Unemployment rate in the European Union as of October 2022, by country*. Hentet fra: <https://www.statista.com/statistics/1115276/unemployment-in-europe-by-country/> (09.04.2023).
- TDLR News EU. (2023). *Why Kosovo and Serbia are Fighting (Again)*. (Video). YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=Q8_cINyDKHg&list=LL&index=1&t=322s&ab_channel=TLDRNewsEU (03.06.2023)
- The Ministry of Foreign and European Affairs. (2022). *EU Common Foreign and Security Policy (CFSP)*. Hentet fra: <https://www.mzv.sk/en/web/en/diplomacy/european-affairs> (23.05.2023)
- The Pavlovic Today. (2023). *Josep Borrell Tells PM Albin Kurti To Suspend Police Operation In Municipal Buildings In Northern Kosovo*. Hentet fra: <https://thepavlovictoday.com/josep-borrell-tells-pm-albin-kurti-to-suspend-police-operation-in-municipal-buildings-in-northern-kosovo/> (03.06.2023)
- Trading Economics. (2023). *Kosovo Youth Unemployment Rate*. Hentet fra <https://tradingeconomics.com/kosovo/youth-unemployment-rate> (08.04.2023)
- Transparency International. (2012). *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX*. Hentet fra: <https://www.transparency.org/en/cpi/2012> (09.04.2023).
- Transparency International. (2023a). *About*. Hentet fra: <https://www.transparency.org/en/about> (09.04.2023)
- Transparency International. (2023b). *CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX*. Hentet fra: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022/index/ksv> (09.04.2023).
- U.S. Department of State. (2021). *2021 Investment Climate Statements: Kosovo*. Hentet fra: <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/kosovo/> (09.04.23)
- Ulvin, P. (2022). *Serbia og Kosovo på kokepunktet etter krangel om bilskilt*. Hentet fra: https://www.nrk.no/urix/nato-sier-de-kan-gripe-inn-_-serbia-og-kosovo-pa-kokepunktet-1.16072750 (03.06.2023)
- UNICEF. (2022). *Annual Report 2021 UNICEF Kosovo Programme*. Hentet fra: <https://www.unicef.org/kosovoprogramme/reports/annual-report-2021> (08.04.2023)

- United Nations Digital Library. (2023). *Resolution 827 (1993) / adopted by the Security Council at its 3217th meeting, on 25 May 1993*. Hentet fra: <https://digitallibrary.un.org/record/166567> (09.04.2023)
- United Nations. (2023a). *Corruption*. Hentet fra: <https://www.unodc.org/romena/en/corruption.html> (09.04.2023)
- United Nations. (2023b). *Agreement on Normalizing Relations between Serbia, Kosovo 'Historic Milestone', Delegate Tells Security Council*. Hentet fra: <https://press.un.org/en/2023/sc15268.doc.htm> (20.05.2023)
- University of Texas. (2022) *Former Yugoslavia*. Hentet fra: <https://maps.lib.utexas.edu/maps/europe/yugoslav.jpg> (23.03.2023)
- UNODC. (2011). *Corruption in Kosovo: bribery as experienced by the population*. Hentet fra; https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/corruption/CORRUPTION_KOSOVO_Population.pdf (21.05.2023)
- Utenriksdepartementet. (2018). *Norge i Europa - Regjeringens strategi for samarbeidet med EU 2018–2021*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/europapolitikk/eustrategi2018_2021_a.pdf (10.05.2023)
- Vasovic, A. (2023). *Kosovo Serbs refuse to participate in local elections*. Hentet fra: <https://www.reuters.com/world/europe/kosovo-serbs-refuse-participate-local-elections-2023-04-07/> (03.06.2023).
- Vllahiu, E. (2023). *Preliminary Results: Vetëvendosje and PDK Candidates Win Snap Local Elections in the North*. Hentet fra: <https://prishtinainsight.com/preliminary-results-vetevendosje-and-pdk-candidates-win-snap-elections-in-northern-municipalities/> (03.06.2023)
- WIIW (The vienna institute for international economic studies). (2021). *Evidence of brain gain for some Western Balkan countries*. Hentet fra: <https://wiiw.ac.at/evidence-of-brain-gain-for-some-western-balkan-countries-n-489.html> (13.04.2021).
- World Bank. (2023). *Kosovo*. Hentet fra: https://data.worldbank.org/country/XK_(08.04.2023)

